

Г. Огюст
Губернаторский
Съезд
1934

891.99
0-79

1934

ԿԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Վ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԻ ՄԵ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ
ԿԱՄ
ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՄԱՐԴ ԸԼԼԱԼՈՒ
ԱՐՈՒԵՍՏԸ

ՀԵՂԻՆԱԿԸ

ԳԻՆ 1 1/2 Ե. Դ.

891.99
0-79

ԳՐԱԶԻՐԻ

Տպագր. Յակոբ Փափաղեան

1934

13 APR 2011

Վ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

18, Շարա Թէվֆիք, 18

Գ.Ա.Հ.Ի.Բ.Է

Մ Ե Ն Զ Ե Ղ 2

ԶԵՂ.ԶՈՒՍԻ ԳԻՆԵՐ

	Ե. Գ.
Արդատաւորութիւն (Զօրա)	25
Ճաւախատուար	14
Տարադրի մը յուշատետրը (Մալէղեան)	10
Թաղականին կիներ (Օտեան)	15
Միջնորդ տէր պապա (Օտեան)	15
Տօքթ. Վարդան »	5
Զարչըլը Արթին աղա (Օտեան - Կիւրճեան)	4
Հայկական սինէմա (Մարութան - Օտեան)	25
Ամիրային աղջիկը (Երուսան)	15
Պատմութիւն հայ գրականութեան	20
Վէրք Հարստանի (Արովեան)	15
Սիմօն Փէհլիվան	10
Սպաննոյ տէրը	10
Սիրային ոճի մը (Պուրթէ)	10
Աշուղ դարիս	5
Ա.գ.բատին պատիւը (Կաղմեան)	20
Յիշատակարան Ա. և Բ. հիւնդ	50
Պրիւտան (Զէվարօ)	20
Հինդ շարաթ օղապարիկով	15
Ուղեւորութիւն (Ժ. Վերն)	6
Կորուսեալ կտակը	5
Անրջանը (Պարսամեան)	4

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Վ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

891.99

0-79

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՎԱՋԱՌԱԿԱՆԻ ՄԸ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԿԱՄ

ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՄԱՐԴ ԸԼԼԱԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

ՀԵՂ.ԻՆԱԿԸ

ԳԱԶԻՐԷ

Տպագր. Յակոբ Փափաղեան

1934

6636

03 SEP 2013
11:05 AM ET

61446

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ամիս մը առաջ տոմարակալ բարեկամ մը եկաւ զիս գտաւ:

— Այս ծրարը քեզի յանձնելու համար բերի, ըսաւ:

— Ի՞նչ է տեսնենք, հարցուցի միջակօրէն հետաքրքրուած:

— Ընդօրինակութեան տետրակ մը:

— Ի՞նչ կ'ուզես որ ընեմ այդ տետրակդ, ես ո՛չ վաճառական եմ և ո՛չ ալ սովորութիւն ունիմ գրած նամակներու ընդօրինակութիւնը տետրակի մը մէջ պահելու:

Այս տետրակը արգէն լեցուած է նամակներու ընդօրինակութեամբ, յարեց այցելուն, մտիկ ըրէ՝ որ խնդիրը բացատրեմ: Կը յիշես անշուշտ որ ասկէ վեց ամիսի չափ առաջ ազգը գժբախտութիւն ունեցաւ կորսնցնելու իր երեւելի վաճառականներէն մէկը, Գոզմա էֆ. Դամիանոսեանը . . .

— Այո՛, կատարեալապէս կը յիշեմ, ընդմիջեցի, կը յիշեմ նաեւ որ այս առթիւ մեր ազգային թերթերը երկար բարակ ներբողականներ հիւսեցին, հանգուցեալը ներկայացնելով իբրեւ հայ առեւտրական հանձարին մէկ մարմնաւորումը, որ համեստ վիճակէ մը կըրցած էր հետզհետէ բարձրանալ և մեծ հարստութեան մը տիրանալ իր ուշիմութեան, պարկեշտութեան, ուղղամտութեան, ձեռներէցութեան և ուրիշ այս կարգի առեւտրական առաքինութիւններու շնորհիւ:

— Շատ լաւ կը յիշես կսր ուրեմն, չարունակեց տոմարակալը: Գիտես անշուշտ որ ես ալ Գոզմա էֆ.ին քով տասներկու տարիէ ի վեր տոմարակալ էի:

— Գիտեմ որ տոմարակալ ես, բայց չեմ գիտեր որ անոր ծառայութեան մէջ էիր:

— Իր մահուընէն ետքը տղան՝ որ Եւրոպա կը

3038-48

գտնուէր՝ եկաւ և չուզելով իր հօրը առուտուրը շա-
րունակել, բոլոր հաշիւները մաքրեց և մեղի ալ ձամ-
բոււ գրուաւ:

— Անշուշտ նիւթական հատուցում մը ընելով:

— Այո՛, պղտիկ բան մը տուաւ ամէն մէկերնուս,
բայց խնդիրը այդ չէ: Իբրեւ ամենէն հին ու փորձառու
պաշտօնեայ՝ տետրակներուն, և ին. քննութիւնը և յար-
դարումը ինծի յանձնուեցաւ և այդ տութիւն ձեռքս
անցաւ ընդօրինակութեան այս տետրակը որ բնաւ
կապակցութիւն չունի հոնգուցեալին առեւտրական
գործառնութիւններուն հետ:

— Հապա ի՞նչ կը պարունակէ, հարցուցի:

— Զուտ անձնական ու մտերմական նամակներ,
մեծ մասը իր զաւկին սեղգուած, երբ այս վերջինը
ժընէլ՝ առեւտրական վարժարանի ուսանող էր:

— Եւ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այդ տետրակը փոխա-
նակ իր օրինաւոր տէրերուն՝ Գողմա էֆ.ի ընտանի-
քին յանձնելու՝ կ'ուզես ինծի տալ: Ներէ՛ որ դիտել
տամ թէ ըրածդ պարկեշտ պաշտօնեայի մը արարքը չէ:

— Այդ խղճահարութիւնը պահ մը ես ալ ունեցայ,
պատասխանեց խօսակիցս, բայց յետոյ լաւ մը խորհելով
համոզուեցայ թէ ըրածիս մէջ անպարկեշտութիւն մը
չիկար:

— Ի՞նչպէս կրցար գոյացնել այդ համոզումը:

— Նախ՝ այս տետրակը քեզի յանձնելով բնաւ
դիտաւորութիւն չունիմ զայն իբրեւ զէնք մը գործա-
ծել Դամիանոսեան ընտանիքին դէմ և Շանքաժ ընել,
յետոյ այդ նամակները, ինչպէս ըսի, հանգուցեալին
վաճառականական գործառնութեանց հետ բնաւ յարա-
բերութիւն չունին և ասկէ զատ ո և է անձնական կամ
ընտանեկան գաղտնիք չեն պարունակեր ու ո և է
կերպով չեն կրնար ազարտել թէ՛ Գողմա էֆ.ի և թէ
ո և է մէկու մը անունը: Անոնք պարզապէս ցոյց կու-
տան հայ վաճառականի մը հոգեբանութիւնը, իր

խորհելակերպը, իր կեանքի ըմբռնումը, իր խեղանքը
և այս տեսակէտով կրնան շատ օգտակար ըլլալ քեզի:

— Բայց ի՞նչ կերպով կը կարծէք որ կրնամ զա-
նոնք գործածել:

— Այդ նամակները ընտրանօք հրատարակելով:

— Առանց արտօնուած ըլլալու նամակագրին կամ
զանոնք ընդունողներուն կողմէ՞ . . . :

— Ի՛նչ անսովոր փափկանկատութիւն կամ խղ-
ճահարութիւն, գոչեց բարեկամս, միթէ չե՞ս տեսներ
որ ամէն օր թերթերու, հաւաքածոներու կամ տարե-
ցոյցներու մէջ մեռած անձերու ընտանեկան կամ մը-
տերմական նամակները կը հրատարակուին, առանց
արտօնութեան, բաւ է որ գրութիւնը արժէք մը ու-
նենայ, դրական կամ պատմական:

— Այդ մասին իրաւունք ունիս, ստիպուեցայ
խոստովանիլ:

— Ասկէ զատ կրնաս բան մը ընել, այսինքն նա-
մակը ընդունողներուն հասցէներն ու անունները փո-
փոխել, որովհետեւ անձերը կարեւորութիւն չունին՝
այլ միայն նամակներուն ոգին:

Բոլոր այս առարկութիւնները խախտած էին իմ
առաջին ընդդիմութիւնս:

— Թո՛ղ մնայ այդ տետրակը, մէյ մը աչքէ ան-
ցընեմ, ըսի:

— Կեցցե՛ս, գոչեց տոմարակալը ուրախութեամբ
բա՛ւ է որ մէյ մը աչքէ անցընես, ալ անկէ ետքը վստահ
եմ որ պիտի կրնաս օգտակարապէս գործածել զայն:

Եւ բարեկամս մեկնեցաւ ընդօրինակութեան
տետրը քովս ձգելով:

Անցան օրեր և ժամանակ չունեցայ թղթատելու
տետրակը: Կիրակի առտու մը որոշեցի քանի մը երես
կտրդալ, տեսնելու համար թէ իրաւցնէ բանի մը կըր-
նային ծառայել այդ նամակները, ինչպէս բարեկամս
հաւաստած էր:

Հազիւ թէ երկու երեք նամակ կարդացած էի՝ ա՛յ
չկրցայ տետրակը ձեռքէս թողուլ և մինչև գիշեր լա-
փեցի ամբողջ գրութիւնները:

Երբեք հայ վաճառականը իր հոգեկան մերկու-
թիւնը չէր պարզած այսքան կատարեալ կերպով: Հայ
պուրժուան էր որ ինքզինք կը ցուցադրէր անպատ-
կառ ինքնահաւանութեամբ մը, իր գաղափարներովը
հպարտ և իր համոզումներովը խանդավառուած:

Առաջին նամակը կը կրէր 1906 յունուար թուա-
կանը և վերջինը 1913 փետրուար թուականը: Այս-
պէս եօթը տարուան շրջան մըն էր որ կ'անցնէր աշ-
քիս առջեւէս, — և ինչ տենդային՝ յուզումնալից
շրջան, — բռնաւորական շրջանի վերջին տարիները,
Օսմ, Սահմանադրութեան հռչակումը, յեղափոխական-
ներու արշաւանքը, մարտ 31ը, հակահոսանքը յեղափո-
խականներու դէմ, և ին. և ին. բոլոր այս մօտաւոր ան-
ցեալը կը վերակենդանանար, հոգի ու շունչ կ'առնէր
Գողգոթային նամակներուն մէջ: Հայ վաճառականին, հայ
պուրժուային խիղճն էր որ կը խօսէր, կը պատգամէր,
կը վճռէր անվերապահօրէն, անկեղծօրէն, ազատօրէն:

Այդ նամակները ամբողջութեամբ հրատարակել
անպատշաճ պիտի ըլլար, մանաւանդ որ անոնց մէջ
կային շատեր որոնք զուրկ էին ու է շահեկանութենէ:
Հարկ էր ընտրանք գտել, կարգի գնել, երբեմն կրճա-
տել և երբեմն ալ լեղուական սրբադրութիւններ ընել:

Հէմա որ այս աշխատութիւնը աւարտած է, կը
փութամ այս շահեկան նամակները ներկայացնել
ՄԱՆԱՆԱՅԻ ընթերցողներուն և կը յուսամ որ հա-
ճոյքով ու հետաքրքրութեամբ պիտի կարդացուին:

Անոնց ընթերցումը կը յանձնարարեմ մասնաւո-
րաբար այն պուրժուայի ձագերուն որոնք վճռաբար
միտքերնին դրած են «կատարեալ մարդ» ըլլալ:

Ա. ՆԱՄԱԿ

ԳՈՁՄԱ ԱՌ ՄԻՆԻՐԱՆ

Սիրելի զաւակս՝ Մինրանիկ

ի ժրնել

Կը հաստատեմ 1905 դեկտ. 25 թուակիր յանձնա-
բարեալ նամակս որով ներփակ զրկեցի 300 ֆր., 200ը
իբրև յունուարի ամսական և 100ն ալ Կաղանդի բա-
ցառիկ ծախքերուդ համար: Կը յուսամ որ ժամանա-
կին ստացած կ'ըլլաս: Ընդունեցի քու 1905 դեկտ. 27
թուակիր նամակդ և ամէնքս ալ շատ ուրախ եղանք
որ առողջ ես ու դասերուդ կ'աշխատես:

Կը գրես թէ ժընէվի օդը շատ աղէկ եկած է քե-
զի. աւելի լաւ: Այսու հանդերձ միշտ առողջութեանդ
հոգ տա՛ր, գիշերները շատ դուրսը մի՛ մնար և կա-
նուխ սննեակդ գնա՛, ասով թէ՛ անձդ կը խնամես և
թէ աւելորդ ծախքեր չես ըներ ու գէշ ընկերներու
հետ յարաբերութիւն չես հաստատեր:

Մասնաւորապէս զգուշացիր վտանգաւոր անձերու
հետ տեսակցելէ: Կը հասկնաս թէ ինչ ըսել կ'ուզեմ:
Դուն հոգ ազատ երկրի մէջ կ'ապրիս, բայց մենք հոս
այնպէս չենք, մեր կացութեանը լաւ գիտես: Եթէ
անխոհմտութիւն մը ընես փորձանքը մենք կը կրենք:
Գիտեմ որ դուն քիչ մը տարբեր գաղափարներ ունիս,
բայց պէտք է հրաժարիս անոնցմէ: Դասերդ դատ ու-
րիչ բանի վրայ պէտք չէ որ մտածես: Նախ ջանա՛
կատարեալ մարդ ըլլալու, ինքզինքիդ համար աշխա-
տելու. ասով ազգիդ համար ալ աշխատած կ'ըլլաս:
Ինքզինք չափողը ուրիշներն ալ չկրնար սիրել. առաջ
անձդ՝ ետքը ուրիշները: Այս խրատները կուտամ՝ ո-
րովհետև վերջին նամակիդ մէջ բաներ մը գրած էիր
որոնք շատ հաճելի չթուեցան ինծի: Ի՞նչ պէտք ու-
նիս վարժարանդ դուրս ուրիշ դասախօսութիւններու

այլ յաճախելու: Կատարեալ մարդը ըլլալու համար քեզի կը բաւէ Առեւտրական վարժարանին ընթացքը աւարտել: Սիրելի Միհրանիկս, այս ըսածներուս աղէկ ուշադրութիւն ըրէ՛:

Կաղանդի առթիւ մեզի ուղղած շնորհաւորութիւններդ մեծ հաճոյքով կարդացինք: Շատ գոհ եմ որ մեզ միշտ կը յիշես ու չես մոռցած ընտանեկան յարկը:

Այս առթիւ պզտիկ գիտողութիւն մը ունիմ ընելիք. նտմակդ կը վերջացնես սա բառերով. «Բիւր համբոյրներ քեզի, մայրիկիս ու քոյրերուս»: Այդ տողերուդ մէջ, թերեւս ըսելիքս զարմանալի երեւայ քեզի, ես տեսակ մը չափաւորութիւն կը նշմարեմ: Բիւր համբոյրը չափազանց չէ՞ միթէ, կրնայիր գրել «Ամէնքդ սիրով կը համբուրեմ»:

Հիմա պիտի ըսես թէ ի՞նչ տարօրինակ գիտողութիւններ կ'ընեմ: Բայց այնպէս չէ: Ես ալ քիչ չատ կարդացած, կեանքն ու մարդիկը ուսումնասիրած եմ, և գիտեմ մէկ բառով մէկու մը նկարագիրը հասկնալ:

Ինչպէս դրամը նոյնպէս զգացումներն ալ խնայողութեամբ գործածել պէտք է որովհետեւ վերջիններն ալ չափաւորեան չեն կրնար դիմանալ ու կը սպառին: Եթէ այս տարի ամէն անգամ «համբոյր» դրկես մեզի, թերեւս զալ տարի հատ մըն ալ չկրնաս դրկել: Չափաւորութիւն ամէն բանի մէջ, սիրելի Միհրանիկս, ասով կարելի է միայն կատարեալ մարդը ըլլալ:

Կը յուսամ որ այս գիտողութիւններուս համար չես վշտանար գիտնալով որ քու օգտիդ համար է որ կ'ընեմ: «Բիւր համբոյր»ը անշուշտ գրչիդ տակ եկած խօսք մըն էր, բայց միեւնոյն ատեն նկարագիրդ կը մատնէր: Խնայողութեամբ տուր համբոյրներդ, նոյնիսկ նամակներուդ մէջ:

Այս տարի քու բացակայութեանդ պատճառաւ Կաղանդը չատ ուրախ չանցուցինք, մայրդ մանաւանդ միշտ քեզ կը յիշէր: Բայց ես կը մխիթարուէի խորհելով որ

քանի մը տարիէն վկայականդ առած պիտի գաս և ինծի թե ու թիկունք պիտի ըլլաս և քեզի համար մինչև այսօր ծախսած գրամս չպիտի կորսուի պարապ տեղը:

Մայրդ, Մելինէն ու Արաքսին սիրով կը համբուրեն քեզ: Եւ ես ալ ճակատդ կը համբուրեմ:

Կ. Պոլիս, 8 Յունուար 1906

Հայրդ՝ ԳՈԶՄԱ

Բ. ՆԱՄԱԿ

ԳՈԶՄԱ ԱՌ ՄԻՀՐԱՆ

Սիրելի զաւակս՝ Միհրանիկ

Կը հաստատեմ փետրուար 24 թուակիր նամակս: Ստացած եմ քու մարտ 8 թուակիրդ և պարունակութեանը տեղեկացած: Առողջ ըլլալուդ լուրը մեզ շատ ուրախացուց, բայց միւս կողմէ քու մասիդ կարգ մը տեղեկութիւններ առի Սիմոնիկ աղայէն որոնք շատ տրամեցուցին և մտատանջութեան մէջ ձգեցին գիս: Սիմոնիկ աղայէն ես խնդրած էի որ Ժընեվէն անցած ատենը քեզ տեսնէ և քու մասիդ մեզի տեղեկութիւններ բերէ: Ինքն ալ առանց այդտեղ մասնաւոր գործ մը ունենալու 3-4 օր աւելի մնացեր է հոգ: Դուն փոխանակ գոհ և շնորհակալ ըլլալու՝ կը գրես որ իր տեսակցութենէն ձանձրոյթ զգացեր ես ու զինքը «հին խաճալը պարապ մարդ» կ'անուանես: Չե՞ս գիտեր որ Սիմոնիկ աղան մեր տանը մտերիմ բարեկամն է, քեզ ալ շատ կը սիրէ ու ասկէ զատ իրեն հետ գործ ալ ունիմ: Այսօրուսն օրս հրապարակին վրայ կարեւոր դիրք մը գրաւած է ու 40-50 հազար ռսկիի տէր մարդ է, ինչպէ՞ս ատանկ մարդու «հին խաճալը պարապ մարդ» կ'ըսես: Իրմէ իմացայ որ այդտեղի վտանգաւոր մարդիկներու հետ կը տեսնուիս եղեր: Բեզի՛ թէ՛ գացած ատենդ և թէ նամակներովս խրատեցի որ այդ շնասակար մարդերէն հեռու փախչիս, որպէսզի մեր

գլխուն փորձանք չբերես, ինչո՞ւ իմ խորհուրդիս չես հետեւիր:

Այդ տեսակ յարաբերութիւնները ո՛չ թէ միայն մեզի՝ այլ քեզի ալ կրնան փնտաւար ըլլալ: Արդէն ատոր ապացոյցն ալ կը տեսնուի կոր վերջերս գրած նամակներուդ մէջ: Մարտ 8 թուակիրիդ մէջ կը գրես թէ՝ «Ես իտէալի՝ գաղափարական մարդ ըլլալ կ'ուզեմ. ինծի համար գրումը կամ հարստութիւնը միջոց մըն է և ո՛չ թէ նպատակ մը» և ին. ատ ի՞նչ տեսակ անճոռնի խօսքեր են: Եթէ քու առեւտրական վարժարանիդ մէջ կը սորվեցնեն կոր այդ բաները կը նախընտրեմ որ թողուս վարժարանը և հոս վերագոռնաւ որ իմ հըսկողութեանս տակ և գործի մէջ լաւագոյն կերպով կրնաս ըմբռնել ու ճանչնալ կեանքը: Բայց ես չա՛տ կը կասկածիմ որ այդ գատարկապօրտ մարդերուն հետ տեսնուելով այս տեսակ խենթ ու խելառ գաղափարներ սկսար ունենալ:

Մարդուս առաջին և մեծագոյն խեղալը իր փորը կշտացնելն է, յետոյ իր ընտանիքին ու զաւակներուն փորը կշտացնել: Փորը անօթի մարդը ո՛չ իրեն, ո՛չ իրեններուն և ո՛չ ալ ալ իր հայրենիքին օգտակար կրնայ ըլլալ: Ամէն մարդու համար՝ իր բո՛ւն հայրենիքը փորն է: Երբ իր փորը փառաւոր մը կշտացուց՝ հայրենիքը երջանիկ է: Եւ փորը կշտացնելու համար երկու միջոց չկայ՝ այլ մէկ, այն է գրումը: Այն որ ճշմարտապէս իր հայրենիքը կը սիրէ պէտք է գրումը սիրէ: «Արծաթը ամէն բանի բաւական է» կ'ըսէ Սոգոմոն Իմաստուն: Շատ կը ցաւիմ, սիրելի զաւակս, որ այս ճշմարտութիւնները կ'ստիպուիմ քեզի կրկնելու: Դուն հիմա ասոնք գոց գիտնալու և քու մտքիդ մէջ դրոշմելու էիր:

Ի՞նչ ըսել է «գրումը միջոց մըն է և ոչ թէ նպատակ մը»: Բանաւոր ու խելացի մարդու մը համար գրում չահելէ ուրիշ ի՞նչ նպատակ կրնայ ըլլալ. Երազ-

ներով մարդս չի կրնար ապրիլ, տղաս: Այդ տեսակ երազներէն մարդ օր մըն ալ կ'արթննայ, բայց, ափսո՛ս, շատ ուշ. երբ ալ օգուտ չունի, երբ բանը բանէն անցած է:

Եթէ ես ժամանակին գրամ չահելու հետեւէ չըլլայի՝ հիմա ի՞նչ պիտի ըլլար քու վիճակդ: Հաշիւ ըրէ՛ մէյ մը թէ ծնելէդ ի վեր քանիի՛ բեռ եղած ես ինծի, և նոյնիսկ տակաւին չծնած: Որովհետեւ պատմած ենք քեզի թէ որչա՛փ նեղութեամբ մայրդ քեզ աշխարհ բերաւ: Բացի դահեկէն՝ երեք բժիշկ կար անկողնին գլուխը, որոնց ամէն մէկուն քսան ռսկի վճարեցի: Տետրակներուս մէջ գրուած են ասոնք: Յետոյ՝ դպրոցի, բժիշկի, դեղի, ուսուցիչի, հագնելիքի, խաղալիքի, և ին. և ին. ծախքերը եթէ մէկիկ մէկիկ հաշուենք, գիտե՞ս գումարը քանիի կը հասնի: Հիմա ասեն չունիմ տետրակներս աչքէ անցընելու, բայց եթէ մօտաւորապէս հաշուենք, վրոյ վրայի տարեկան 80 ռսկի ծախսած եմ միայն քեզի համար, ինչ որ 20 տարուան մէջ կ'ընէ 1600 ռսկի, որուն տոկոսն ալ եթէ հաշուենք, քսան տարուան մէջ երեք հազար ռսկին կ'անցնի:

Այդ բոլոր ահազին ծախքերը սիրով ըրի ու ասկէ ետքն ալ պիտի ընեմ այն յոյսով որ կատարեալ մարդ պիտի ըլլաս և օր մը պիտի կրնաս քեզի համար եղած ծախքերը տամստալտիկ հատուցանել, ո՛չ թէ ինծի, այլ քեզի ու քու զաւակներուդ: Եւ ահա՛ հիմա կը տեսնամ որ սխալ ճամբաներու կը հետեւիս, գէշ գաղափարներու կը ծառայես:

Սիմոնիկ աղայի պատմութիւնները չա՛տ տագնապեցուցին զիս: Ինչո՞ւդ պէտք քեզի չվերաբերած բաներու կը խառնուիս. Միթէ կը կարծես որ օգտակար բանե՞ր են ասոնք, կամ ապագային օգուտ մը կրնո՞յ ծագիլ: Ընդհակառակը, մեր կրած բոլոր փորձանքները միթէ այդ մարդոց ըրածներուն հետեւանքը չեն:

Ինքի բացարձակ կերպով ըսեմ որ այդ վտանգա-
ւոր մարդիկը Պոլսէն հեռացուելէն ի վեր, փա՛ռք Աս-
տուծոյ շա՛տ հանգիստ ենք: Աղուոր քէյֆերնիս կ'ը-
նենք, կ'ուտենք կը խմենք, կը զբօսնուենք, նեղու-
թիւն մը տուող չիկալ: Գրում ալ կը շահինք, վերջա-
պէս ամէն ազատութիւն ունինք:

Խելօք, հանդարտ մարդուն ո՛չ մէկը կը դպչի: Ե-
թէ լսես ուր այսինչը կամ այնինչը բանտարկուներ է,
գիտցած եղիր որ անպատճառ յանցանք գործած է:
Ինչո՞ւ ինծի դպչող չըլլար գոր, որովհետեւ խոհեմու-
թեամբ կը շարժիմ, ինծի չվերաբերած բաներուն մէջ
չեմ մտնար, գործս կը նայիմ և տանս մէջ քէյմս կ'ընեմ:

Ես քեզի առատ տուտ դրամ կուտամ կոր որ թէ՛
վարժարանդ յաճախես և թէ՛ անմեղ հաճոյքներէ չղըր-
կուիս, եթէ զրկածս քիչ է՝ գրէ՛ որպէսզի աւելի զըր-
կեմ, միայն թէ, իսէր Աստուծոյ, սա անպիտան մար-
դերէն հեռու փախի՛ր: Հակառակ պարագային պիտի
ստիպուիմ քեզ ժընէվէն հեռացնել և ուրիշ տեղ մը
զրկել ուսմունքդ շարունակելու համար:

Մայրդ ալ շատ վշտացաւ Սիմոնիկ աղային ըսած-
ները լսելով: Կ'երեւայ որ իր տուած հայրական խը-
րատներուն հակառակ պատասխաններ տուած ես ու
հետը վիճաբաներ ես: Կը վայելէ՞ ասիկա: Դուն որ
տակաւին կեանքիդ մէջ տասը փարս չես վաստկած՝
ինչպէ՞ս կրնաս հակառակախօսիլ մարդու մը որ ինքն-
օգնութեամբ 40-50 հազար ոսկիի տէր եղած է այսօր:

Անգամ մըն ալ կը խրատեմ, սիրելի Միհրանիկա,
որ խելքդ գլուխդ ժողուես ու հրաժարիս խենթ ու
խելառ գաղափարներէ:

Ամէնքս սիրով կը համբուրենք քեզի: Աստուծով
քիչ օրէն բարի լուր մը պիտի տամ Մելինէի մասին,
բայց այժմ չեմ ուզեր բան մը գրել, քանի որ վերջ-
նական չէ խնդիրը:

Հայրդ՝

ԳՈՋՄԱ ՊԱՄԻԱՆՈՍԵԱՆ

Գ. ՆԱՄԱԿ

ԳՈՋՄԱ ԱՌ ՄԻՀՐԱՆ

Սիրելի զաւակս՝ Միհրանիկ

Ստոյաց ապրիլ 16 թուականով գրած նամակդ և
կը փութամ անմիջապէս պատասխանելու, որովհետեւ
շատ ծանրակշիռ կացութեան մը մէջ կը գտնուիմ
քու պատճառովդ: Եթէ այսպէս շարունակուի՛, պիտի
ստիպուիմ քեզ ժընէվէն հեռացնել և ուրիշ քաղաք
մը զրկել ուսմունքդ աւարտելու համար, այնպիսի
քաղաք մը ուր հայ չգտնուի և կարենաս վտանգաւոր
մարդերէ հեռու, խելքդ գլուխդ աշխատիլ:

Հիմա կ'ողաչեմ որ խորին ուշադրութեամբ կար-
դաս գրելիքներս և յետոյ անոնց համեմատ քու ըն-
թացքդ ուղղես:

Երկու օր առաջ ստիկանութեան նախարարէն
հրաւէր ստացայ երթալ զինքը տեսնելու: Կրնաս երեւ-
ւակայել թէ այս հրաւէրը որքա՛ն մտառանջութիւն
պատճառեց ինծի: Թէեւ ես ինքզինքիս վրայ վստահ
էի և խիղճս կատարելապէս հանդարտ էր, այսուհան-
դերձ անմիջապէս նախազգացում մը ունեցայ թէ
խնդիրը քու չօրջդ կը դառնար և այս բանը զիս
չափազանց վրդովեց:

— Դուն զաւակ մը ունի՞ս ժընէվի մէջ:

— Այո՛ պատասխանեցի:

— Ի՞նչ կ'ընէ այնտեղ:

— Ուսանող է Առեւտր. բարձրագոյն վարժարանը:

— Իրեն մասին շատ գէշ տեղեկութիւններ առած
ենք... Ըստ նախարարը հետզհետէ ձայնը խստացնելով:

— Իմ զաւակս իր դասերուն աշխատող լուրջ ե-
րիտասարդ մըն է, պատասխանեցի, և երբեք չեմ կար-
ծեր թէ գէշ ճամբու մը մէջ գտնուի:

— Քու զաւակդ պարզապէս յեղափոխականնե-

րուն հետ միացած վեհափառ Սուլթանին դէմ կը դա-
ւէ, ըսաւ նախարարը:

Երբ յանկարծ այս խօսքերը արտասանեց չուարե-
ցայ մնացի և չկրցայ անմիջապէս պատասխան տալ:

— Դուն տեղեկութիւն չունիս, գոչեց փաշան,
ծուռ ծուռ երեսս նայելով:

— Չէ՛, ըսի, բայց արդէն երբեք չեմ հաւատար
որ իմ զաւակս ատանկ գործերու մէջ մտնէ:

— Հետը չե՞ս թղթակցիր:

— Դրեթէ ամէն շաբաթ:

— Ինչպէս կ'ըլլայ ուրեմն որ չես գիտեր թէ
ի՞նչ կեանք կը վարէ Ժընէվի մէջ:

— Բայց, պատասխանեցի երբեք այդ տեսակ բա-
ներու ականարկութիւն ըրած չէ իր նամակներուն մէջ:
Արդէն ես ալ իրեն բացարձակապէս արգելած եմ
դպրոցէն դուրս ու և է բանով զբաղելու:

Եւ գրպանէս հանելով քու գրած վերջին նամակդ
իրեն տուի ըսելով:

— Ահաւասիկ իր գրած նամակը որ երկու օր ա-
ռաջ ստացայ, կրնաք տեսնել և համոզուիլ որ մէջը
վտանգաւոր բան մը չիկայ:

Փաշան նամակը առաւ, քովը դրաւ և ըսաւ.

— Թող մնայ, որպէսզի թարգմանել տամ:

Յետոյ պահանջեց որ գրած միւս նամակներդ ալ
իրեն յանձնեմ: Խոստացայ: Այն ատեն ձայնը քիչ մը
մեղմացնելով, ըսաւ.

— Գողմա էֆէնտի, մենք գիտենք որ դուն Սուլ-
թանին և պետութեան հաւատարիմ մարդ մըն ես,
պարկեշտ վաճառական մը որ միայն իր առեւտուրովը
կը զբաղի, և ասոր համար կ'ուզեմ այս անգամ նե-
րողամտութեամբ վարուիլ հետդ: Բայց եթէ իմանամ
որ զաւակդ դարձեալ այդ վտանգաւոր մարդոց հետ
յարաբերութեան մէջ է, գիտցած ըլլաւ որ մեծ փոր-
ձանքներ կը բերեմ գլխուդ:

Խոստացայ պէտք եղածը իսկոյն գրել քեզի և
վերադարձայ գրասենեակ յուզումէս դողահար: Չէի
կարծեր որ այսչափ աժան պիտի կրնայի ազատիլ,
բայց բարեբաղդաբար մինչև այսօր մաքուր սպրած
եմ, երբեք վտանգաւոր ընթացքի մէջ չեմ գտնուած
և տռիթը ներկայացած ատեն հաւատարմութեանս ա-
պացոյցները տուած եմ: Այս պատճառաւ ահա՛ առաջին
անգամի համար չափազանց խիստ չվարուեցան հետս:

Այս եղելութիւնը քեզ իմացնելով՝ կը խնդրեմ և
կը պահանջեմ որ նամակս առնելուդ պէս ամէն յարա-
բերութիւն խզես քու հայ ընկերներուդ և ծանօթնե-
րուդ հետ, նոյնիսկ բարեւդ կտրես իրենցմէ: Հակա-
կառակ պարագային՝ գլխուս փորձանք պիտի բերես,
գիտցած եղի՛ր:

Քեզի քանի անգամ ըսած եմ որ վերացական բա-
ներու ետեւէ չվազես, լուրջ, գործնական ու դրական
մարդ ըլլաս: Թեթեւ մարդոց խօսքերուն պէտք չէ հա-
ւատալ և վերացական գաղափարներու ետեւէ վազել:
Գիտցած եղիր որ մենք հոս չա՛տ հանգիստ ենք և գո՛չ
մեր վիճակէն: Մեր մաղին թելին դպչող անգամ
չի կայ: Փա՛ռք Աստուծոյ, կ'ուտենք, կը խմենք, դրամ
կը շահինք, ուզած ատեննիս կը պառկինք, ուզած
ատեննիս կ'ելլենք, ալ ասկէ աւելի ի՞նչ կ'ու-
զենք: Գաւառներուն վիճակը սանկ է եղեր նոյնկ է
եղեր, մեզի ի՞նչ, մենք մեզի հոգանք: Արդէն գաւառը
ի՞նչ ունի որ... ես միշտ առեւտրական յարաբերու-
թիւններ ունիմ գաւառացի պատուաւոր վաճառական-
ներու հետ, ամէնքն ալ դժգոհութիւն մը յայտնած
չունին: Շարլաթաններու խօսքին ականջ մի՛ կախեր,
անոնք իրենց անձնական շահուն համար այդ տեսակ
ձամբաներու կը հետեւին:

Դուն նայէ՛ որ ժամ առաջ կատարեալ մարդ ըլ-
լաս, գործի սկսիս, դրամ չահիս, ուրիշ խենդուխելաւ
բաներու համար միտքդ մի՛ յոգնեցնես: Եթէ գրամ

ունիս՝ աշխարհի ամենէն ազատ մարդն ես, եթէ դրամ չունիս՝ գերի ես ամենուն ձեռքը, աշխարհի որ կողմն ալ գտնուիս, որ երկրին մէջն ալ ապրիս: Ազատութիւն, անկախութիւն, յեղափոխութիւն, տոնոց ամենքն ալ դրամն է: Դրամը չսիրողը ազատութիւնը չկրնար սիրել:

Լըջօրէն մտածէ՝ փորձառու մարդու այս խրատներու վերայ:

Յիշէ՝ նախարարին սպառնալիքը և ըստ այնմ ուղղէ՝ ընթացքդ:

Ամէնքս ալ սիրով կը համբուրենք քեզի: Քիչ օրէն Մեկիւնէն պիտի նշանենք պատուաւոր և հարուստ վաճառականի մը հետ: Այս մասին աւելի մանրամասն կը գրեմ յաջորդով:

Հայրդ՝ ԳՈՋՄԱ

Դ. ՆԱՄԱԿ

ԳՈՋՄԱ ԱՌ ՓԻԼԻՊՊՈՍ

Սիրելի բարեկամս Փիլիպպոս եմ.

ի նստսքո

Երկար ժամանակ է որ առիթ չէինք ունեցած իրարու հետ թղթակցելու, յորմէ հետէ մեր արմտիքի առեւտուրը դադրեցուցինք և սակայն առիկա պատճառ մը չէ որ մեր երկարամեայ բարեկամութիւնը դադարի: Առեւտրական յարաբերութիւններէն դուրս, մեր մէջը բարեկամական կապեր հաստատուած են և միշտ գրեթէ ձեր խօսքը կ'ընենք տանը մէջ: Յաւալի է որ երկար ժամանակէ ի վեր չկրցաք Պոլիս գալ և ձեր ներկայութեամբը մեզ պատուել: Մեզի համար մեծ հաճոյք մը պիտի ըլլար ձեզի հիւրնկալելը և

պատուասիրելը: Կը յուսամ որ ողջ և առողջ էք ընտանեօք և դուք ալ փոխադարձաբար մեզ չէք մոռցած: Կլինս և աղջիկներս յատկապէս կը բարեւեն ձեր տիկինը և զաւակները:

Այս անգամ ձեզի կը գրեմ ոչ թէ առեւտրական գործի մը համար՝ այլ ընտանեկան խիստ փափուկ և կենսական խնդրի մը մասին և կը յուսամ որ պիտի բարեհաճիք ձեր ձեռքէն եկած ծառայութիւնը մատուցանել, որուն համար նախապէս կը յայտնեմ շնորհակալութիւններս և երախտագիտութիւնս:

Ահաւասիկ խնդիրը: Մեր Մեկիւնէն կուղենք նշանել թագաւորեան Մարտիկ էֆէնտիին հետ, որ ինչպէս ծանօթ է ձեզ, փայլուն դիրք մը կը գրաւէ Պոլսոյ հրապարակին վըրայ: Բարեկամ մը իր կողմէ միջնորդեց և մեր աղջկան ձեռքը խնդրեց. մենք ալ, մեր կողմէ.

անպատեհութիւն մը չտեսանք այսպիսի միութեան մը համար: Բայց և այնպէս Մարտիկ էֆէնտի ընիկ Ռօտոստոցի մը ըլլալով, իր և իր ընտանեկան պարագաներուն մասին որոշ տեղեկութիւններ չունէինք:

Իրաւ է որ հրապարակին վրայ պատուաւոր վաճառական մը նկատուած է և այս մասին տարակոյտ չկայ, բայց և այնպէս ամուսնութեան պէս կենսական խնդրի մը մէջ հարկ էր նաեւ ուրիշ տեղեկութիւններ ալ քաղել իր մասին: Արդ, առոր համար դիմում ըրի տեղս գտնուած Ռօտոստոցի վաճառական բարեկամներու: Դժբաղդաբար տրուած տեղեկութիւնները հաւկասական էին, այնպէս որ այժմ կը ստիպուիմ ձեր աղնուութեան դիմել, խնդրելով որ յանուն մեր բաւ

3038-48

բեկամութեան և ամենայն անկեղծութեամբ ինծի իմացունէիք ինչ որ գիտէք Մարտիկ էֆէնտի մասին:

Իմ քաղած տեղեկութիւններէս կ'երեւայ որ յիշեալը բաւական անախորժ անցեալ մը ունեցած է:

Նախ պատմեցին թէ Մարտիկ էֆէնտի, տարիներ տուաջ, այդտեղ ապօրէն յարաբերութիւններ ունեցած է եղեր կոյս աղջկան մը հետ, որմէ զաւակ մըն ալ ունեցեր է, և թէ ինք ստիպուեր է այդ պատճառաւ հեռանալ քաղաքէդ, աղջիկը երեսի վրայ թողլով: Խնդիրը իր այս վիճակին մէջ նշանակութիւն մը չունի անշուշտ և կարելի է վերագրել երիտասարդական թեթեւութեան, եթէ իրաւցնէ խեղացութիւնը ունեցած է իր յարաբերութիւնները բոլորովին զադրեցնել աղջկան հետ, ծննդաբերութեան դէպքէն ետքը: Բայց դժբախտաբար մէկ քանիներ հաւաստեցին թէ գործը այդպէս չէ վերջացած և աղջկան բողոքներուն և սպառնալիքներուն վրայ՝ Մարտիկ էֆէնտի ստիպուած է, թէ՛ աղջկան և թէ՛ անոր զաւկին ամսական մը յատկացնել: Հոս է որ ահա՛ խնդիրը կը կնճռոտի և ապագայ տաղտուկներու գուռ կը բանայ:

Կը խնդրեմ, սիրելի բարեկամ, որ այս մասին որոշ տեղեկութիւններ տաս և ճշմարտութիւնը ամբողջութեամբ ինծի յայտնես:

Յետոյ, ըսին նաև որ Մարտիկ էֆէնտի իր մթերանոցը ապահովագրել տալէ ետքը զայն այրած է և իբրև հրձիգ ամբաստանուելով բանտարկուած է բաւականատեան, բայց վերջապէս կարելի եղած է զինքը ազատելու, բաւական դրամ կերցնելով:

Ասիկա իրաւ է որ ամուսնութեան հետ ո և է կապ չունի և թէ նկատի առնուելիք բան մը չէ, այսու հանդերձ կ'ուզեմ որ այս մասին ալ որոշ տեղեկութիւն մը ունենալ: Այդ տեսակ գործերը երբ չեն յաջողիր ու երեւան կ'ելլեն՝ պատիւ չեն բերեր և անճարակութեան ապացոյց են: Կատարեալ մարդ մը

մինչեւ որ բացարձակ վստահութիւն չունենայ իր յաջողութեան վրայ պէտք չէ այդպիսի վտանգաւոր ձեռնարկներու մէջ մտնէ: Իմ համոզումս այս է: Վաճառական մը իր պատուոյն պէտք է նախանձախնդիր ըլլայ ամէն վայրկեան ու իր վարկը միշտ բարձր պահէ: Դրամ չահելու համար ի հարկ է ամէն միջոց լաւ է, բայց պայմանաւ որ խաղք չըլլանք, եթէ ո'չ յետինն չար քան զառաջինն կ'ըլլայ:

Ռոտոսթոցիներ, գժմացայ նաև որ Մարտիկ էֆէնտի իր հօրը հետը և ուսած և նոյնիսկ անոր վրայ դանակ քաշած է ե իւն իւ այդ ցաւալի դէպքէն ի վեր ամէն յարաբերութիւն մէջ զուեր է հօր և զաւկին միջև:

Բնականորաբ ^{եւ} իրաւունք չունինք ընտանեկան ներքին խնդիրներու խառնուելու: Թերեւս այդ գժտութեան մէջ հայրն ալ իր պատասխանատուութեան բաժինը ունի: Ես կը փափաքեմ միայն հասկնալ թէ յարաբերութեան այդ խզումը, ապագային ի՞նչ հետեւանքներ կ'ընայ ունենալ, զամ աւելի բաց խօսելով՝ արդեօք հայրը իր զաւակը զրկած է ժառանգութենէ, ինչպէս որ բարեկամ մը ի ձ հաւաստեց:

Այս կէտը ամենէն աւելի զիս կը չահագրգռէ և այս մասին կ'ուզեմ որ տեղեկութիւն մը տաք ինծի:

Վերջապէս, — և ասիկա ամենէն կարեւորն է, — կը փափաքեմ Մարտիկ էֆէնտիի նիւթական կարողութեան մասին որոշ գաղափար մը ունենալ: Այս նկատմամբ իմ քաղած տեղեկութիւններս շատ հոկասական են, այնպէս որ շուտրած մնացած եմ: Ոմանք 15 - 20 հազար ոսկիի հարստութիւն մը կը վերագրեն իրեն, ուրիշներ կ'ըսեն թէ 8 - 10 հազար ոսկի ունի միայն, նոյնիսկ ըսողներ կան որ հազիւ 4 - 5 հազար ոսկիի տէր է: Դանուեցաւ նաև վաճառական մը որ ըսաւ թէ այդքան ալ դրամ չունի և թէ ամբողջ գործը վարկով կը ղարձնէ:

Կը խնդրեմ, սիրելի բարեկամս, այս մասին ձեր

ամբողջ գիտցածը անկեղծօրէն յայտնեք ինծի. ամենէն կենսական խնդիրը այս է: Կ'ուզէի գիտնալ նաեւ հօրը նիւթական վիճակը ինչպէս նաեւ քանի մանչ եւ քանի աղջիկ ունենալը:

Իմ լսած իս նայելով՝ Մարտիկ էֆէնտիի մայրը անբարոյական վարմունք մը ունեցած է եղեր եւ իր ամուսնէն երկար տարիներէ ի վեր բաժնուած՝ առանձին կ'ապրի եղեր: Այս կէտը թէ եւ բնաւ նշանակուած թիւն չունի, այսուհանդերձ իմ փափաքէի իբրոյն թիւնը իմանալ:

Ինչպէս կը տեսնէք ձենէ խնդրած ծառայութիւնս մեծ բան մը չէ եւ վստահ եմ որ պիտի հաճիք անմիջապէս ուզած տեղեկութիւններս բոլոր հաղորդել: Մարտիկ էֆէնտի կը փափաքի որ չուտով նշանաւորը կատարենք, որովհետեւ մօտեւրս գործով եւրոպայ պիտի երթայ քիչ մը ժամանակի համար եւ չուզեր որ խնդիրը իր վերադարձին մնայ:

Կրնաք ապահով ըլլալ որ ձեր հաղորդելիք տեղեկութիւնները բոլորովին գաղտնի պիտի պահուին եւ երբեք չպիտի գիտցուի անոնց աղբիւրը, այս մասին պատուոյս վրայ խօսք կուտամ:

Դուք որ աղջիկ զաւակներու տէր էք, գիտէք թէ ինչ դժուարին բան մըն է աշակերտի ամուսնական խնդիր մը եւ որչա՛փ աշակըջութիւն հարկաւոր է յետոյ դժբախտութիւններու չհանդիպելու համար:

Իրա՛ւ է որ դրամն ու հարստութիւնը չա՛տ բաներ կրնան ծածկել, բայց գոնէ այդ նիւթական ապահովութեան մասին պէտք է որ որոշ գաղափար մը ունենանք: Եթէ իրա՛ւ, Մարտիկ էֆէնտիի հայրը վճռած է իր որդին ժառանգութենէ զրկել, խնդիրը շատ կը դժուարանայ: Այս մասին մանաւանդ ձենէ կը սպասեմ ամենամօզգրիտ տեղեկութիւններ: Կենսական հարցը այդ է:

Սիրալիր բարեւներ ձեր ազնիւ տիկնոջ եւ սիրասուն զաւակներուդ ինչպէս նաեւ ձեր ազնուութեան:

Ձեր անկեղծ բարեկամը՝
ԳՈԶՄԱ ԴԱՄԻԱՆՈՍԵԱՆ

Ե. ՆԱՄԱԿ

ԳՈԶՄԱ ԱՌ ՓԻԼԻՊՊՈՍ

Սիրելի բարեկամս Փիլիպպոս եֆ.

ի Πισυνοπο

Շատ շնորհակալ եմ որ բարեհաճեցաք նամակիս չուտով պատասխանելու եւ ձեր թանկագին տեղեկութիւններովը զիս լուսաբանելու: Ձեր այս բարեկամական արտօնքը երբեք չպիտի մոռնամ, պիտի ջանամ զայն փոխարինել առաջին առթիւ:

Ձեր նամակը ստանալէ անմիջապէս ետքը մեր որոշումը առւինք եւ Մարտիկ էֆէնտիին ալ հաղորդեցինք եւ վաղը, հինգշաբթի, նշանաւորը պիտի կատարենք մեր բնակարանին մէջ: Շատ կը փափաքէի որ դուք ալ ձեր ազնիւ ընտանիքով ներկայ ըլլայիք այս ուրախ հանդէսին: Ամէն պարագային՝ վստահ եղիր որ ձեզ պիտի յիշենք:

Կը գրէք թէ մօտ օրերս Պոլիս պիտի գաք: Այժմէն իմաց կուտամ ձեզի որ մեր տունը հիւր պիտի մնաք եւ եթէ այնպէս չընէք ու ո եւ է պանդոկ մը երթալ ուզէք, գիտցէք որ խորապէս պիտի վշտացնէք թէ՛ զիս եւ թէ՛ կիսս:

Ձեր տուած տեղեկութիւններուն մէջ ինծի համար կարեւորագոյնը այն է որ Մարտիկ էֆէնտիի հայրը

զայն ժառանգութենէ չէ զրկած եղեր և թէ ինքն ալ 20 - 25 հազար ոսկիի հաստատ հարստութիւն մը ունի:

Կը գրէք նաև որ մեր խնամիցուն, Մարտիկ էֆ.էն զատ մանչ մը և երկու ամուսնացած աղջիկներ ունի: Այս ալ թանկագին տեղեկութիւն մըն է, որովհետեւ եթէ 3 - 4 մանչ ունենար, իր մահուան պարագային մեծ բան մը չպիտի մնար մեր փեսին:

Որքան ալ ձեր տուած տեղեկութիւնները գոհացուցիչ էին՝ միւս կողմէ ձեր գրուածքէն անանկ մը կը հասկցուէր որ շատ համակարծիք չէք մեր Մելիւնէն Թուսակերեան էֆէնտիի հետ ամուսնացնելու մեր ծրագրին:

Մարտիկ էֆ.ի մասին բաւական աննպաստ ծանօթութիւններ կուտաք, ինչպէս իր խաղամուրութիւնն ու գինեմուրութիւնը: Այդ մասին ուրիշներն ալ խօսած էին ինծի, բայց ես չուզեցի ձեզ գրել, ինչպէս նաև իր ցասկոտ բնութեանը մասին, որովհետեւ ճշմարիտը խօսելու համար, ես ատանկ բաներու շատ կարեւորութիւն չեմ տար: Երբ մարդ գրում ունի այդ պատիկ թերութիւնները աչքի չեն զարներ: Ո՞ւր գտնելու է կատարելապէս առաքինի մարդը:

Խաղամուրութիւն, գինեմուրութիւն, բարկութիւն, և ին. անանկ թերութիւններ են, որոնք քանի տարիները անցնին կը պակսին ու կը մեղմանան, մինչդեռ դրամը առաքինութիւն մըն է, որ տարիներու ընթացքին հետզհետէ կ'աճի, բաղադրեալ տոկոսի դրութեամբ:

Գալով անբարոյական աղջկան ու իր զաւկին՝ կը գրէք որ Մարտիկ էֆ. կանոնաւորապէս վեց ոսկի ամսական կը վճարէ իրենց: Ասիկա, շիտակը, շատ տարօրինակ երեւցաւ ինծի: Վայրկենական յիմարութեան մը համար միթէ խելացութիւն է տեւական վճարում մը ընել: Դրական ու կատարեալ մարդու գործ չէ այդ: Ես որոշած եմ նշանտուքէն ետքը այս

մասին խօսք բանալ Մարտիկ էֆ.ին և վերջնական կարգադրութեամբ մը այդ գործը լինչնել: Նախ պիտի պահանջեմ, որ ամսականը դադրեցնէ անմիջապէս: Այդ տեսակ յանձնառութիւն մը ապագային կրնայ մեծամեծ տաղտուկներ պատճառել: Պէտք է ուրիշ ձև կարգադրութիւն մը ընել և այս մասին ես արդէն խորհած եմ:

Նախ կրնանք աղան ի հօրէ և ի մօրէ որբ հոս փոխադրել և Հիւանդանոցի որբանոցը դնել: Հոգաբարձութիւնները իմ բարեկամներս են ու միջոցը կրնամ գտնել ձրիաբար զայն Ս. Յակոբ դնել տալու: Գալով աղջկան՝ կարելի է զայն մէկու մը հետ կարգել այդտեղ գումար մը տալով իր ապագայ էրկանը: Փոխանակ Մարտիկ էֆ.ն մշտնջենապէս ամսական վեց ոսկի վճարելու՝ թո՛ղ մէկ անգամէն 80 - 100 ոսկի տայ իբրեւ օժիտ և գործին մէջէն ելլէ: Կարծեմ այդքան գումարով մը աղջիկը կրնայ մէկը գտնել և հետը ամուսնանալ: Այս կերպով խնդիրը միանգամ ընդ միշտ կը փոխուի: Բայց որպէսզի կարելի ըլլայ այս արդիւնքին հասնիլ, նախ և առաջ ամսականը դադրեցնելու է: Որչափ ատեն որ Մարտիկ էֆ. յիմարութիւն ընէ այդ դրամը տալու, անկարելի պիտի ըլլայ իմ ծրագիրս գործադրել: Կը յուսամ որ դուք ալ, իբրեւ գործնական մարդ, այս գրածներուս հաւանութիւն պիտի տաք: Կը խնդրեմ որ ձեր կարծիքը յայտնէք: Ձեր տուած բացատրութիւններէն ետքը, միակ սև կէտը այդ աղջկան խնդիրն է ինծի համար:

Սիրալիր բարեւներ ձեր ազնիւ արիւնջ և սիրաւորն զաւակներուդ, ինչպէս նաև ձեր աղնուութեան:

Ձեր անկեղծ բարեկամը՝
ԳՄԶՄԱ. ԴԱՄԻԱՆՈՍԵԱՆ

Զ. ՆԱՄԱԿ

ԳՈՋՄԱ ԱՌ ՄԻՋՐԱՆ

Սիրելի զաւակս՝ Միհրանիկ

ի ժընեկ

Կը հաստատեմ ապրիլ 24 թուակիր նամակս: Ըստացայ քու ապրիլ 28 թուակիրդ և շատ ուրախ եղայ տուած տեղեկութիւններէդ: Գոհ եմ որ գրածներս իրենց ազդեցութիւնը գործած են վրադ և յարաբերութիւններդ բոլորովին խզած ես վտանգաւոր անձերու հետ ու դասերուդ կ'աշխատիս: Ուրախ եմ նաև որ զուիցերիացի ընկերներու հետ յարաբերութիւն

թիւն հաստատած ես ու անոնց ծնողքներուն տուները կը յաճախես: Ատիկա շատ աւելի աղէկ է քան սրճարանները ժամանակ անցնելը: Միայն թէ միշտ խոհեմութեամբ վարուէ՛ և չափազանց մտերմութիւններ մի՛ մշակես:

Ինչպէս գրած էի արդէն, երկու օր առաջ քոյրդ Մելինէն նշանեցինք Ռոտոսթոյի ծանօթ վաճառական Մարտիկ էֆ. Թըռչ-

նակերեանի հետ: Մարտիկ էֆէնտի ազնիւ ճիրքերով օժտուած երիտասարդ մըն է, որ Պոլսոյ հրապարակին վրայ պատուաւոր դիրք մը գրաւած է: Հայրն ալ Ռոտոսթոյի մէջ փայլուն դիրք մը ունի: Իմ քաղած ստոյգ տեղեկութիւններուս նայելով 20-25 հազար ոսկիի հաստատ հարստութեան տէր մէկն է եղեր և Մարտիկ էֆ.էն զատ միայն մէկ մանչ և երկու ամուսնացած աղջիկ ունի:

Շատ ցաւ դժացինք որ այս նշանաւորին դուն ալ ներկայ չկրցար գտնուիլ: Մօտերս Մարտիկ էֆ. իր առեւտրական գործերուն համար Եւրոպա պիտի այցելէ և ժընէվէն ալ պիտի անցնի ու քեզ տեսնէ: Անշուշտ պէտք եղածին պէս կը պատուես զինքը: Առ այժմ՝ ուրիշ կարեւոր գրելիք մը չունիմ:

Ամէնքս սիրով կը համբուրենք քեզի:

Հայրդ՝ ԳՈՋՄԱ

Է. ՆԱՄԱԿ

ԳՈՋՄԱ ԱՌ ՄԻՋՐԱՆ

Սիրելի զաւակս՝ Միհրանիկ

Կը հաստատեմ 1908 մայիս 3 թուակիր նամակս: Երկու օր առաջ քրոջդ՝ Մելինէին նշանածը ճամբայ դրինք գէպի Եւրոպա: Քանի մը օր Վիէննա մնալէ ետքը, ուղղակի ժընէվ պիտի գայ քեզ տեսնելու: Այս առթիւ ներսիկ 200 ֆրանքնոց պանքսթ մը կը ղրկեմ որպէսզի կարենաս զինքը պէտք եղածին պէս պատուասիրել: Աւելորդ ծախքեր ընելու պէտք չունիս, միայն կը փափաքիմ որ զինքը մէկ քանի անգամ ճաշի հրաւիրես ու թատրոն տանիս:

Ինք կ'ըսէ որ առեւտրական կարեւոր գործերու համար Զուիցերիայէն պիտի անցնի. ջանա՛ հասկնալ թէ ի՞նչ տեսակ գործեր են ատոնք և ինձի տեղեկացուր: Եթէ պէտք ըլլայ քու աջակցութիւնդ ալ մի՛ խնայեր իրեն: Մարտիկ էֆէնտին կատարեալ գործի մարդ մըն է և մեծ ապագայ կը խոստանայ, միայն թէ քիչ մը երիտասարդական մոլութիւններ ունի որոնցմէ անշուշտ պիտի հրաժարի երբոր ամուսնանայ, արդէն նշանուելէն ի վեր օրինակելի կեանք մը կը

վարէ, ինչ որ մեծ ուրախութիւն կը պատճառէ ամենուս: Սակայն կ'ուզէի գիտնալ նաեւ որ մենէ հեռու ի՞նչ տեսակ վարք ունի և ասոր համար կուզեմ որ գոնէ Ժընէվ գտնուած միջոցին, ատանց յայտնի ընելու հետամուտ ըլլաս տեղեկութիւններ քաղելու: Կարծեմ դժուար բան մը չէ ասիկայ քեզի համար, միայն թէ ինք կասկածի երթալու չէ: Խնդիրը քրոջը երջանկութեան վրայ է և ասոր համար պէտք է որ դուն ալ քու ձեռքէդ եկածը ընես:

Այս օրերս դարձեալ խստութիւնները շատ աւելցած են Պոլսոյ մէջ և բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կ'ըլլան, թէև պարկեշտ ու պատուաւոր մարդոց դըպչող չիկայ: Կ'ըսուի թէ կարգ մը բախտախնդիր դատարկապորտներ եկած են Եւրոպայէն և կ'ուզեն նորէն բաներ մը ընել Պոլսոյ մէջ, իբր թէ մինչև հիմա իրենց ըրածները չեն բաւեր: Երբ այս յիմարութիւններուն վերջ պիտի տրուի...: Այս պակասամիտ յեղափոխականները չեն կրնար կոր ըմբռնել թէ ազգ մը միայն վաճառականութեամբ կրնայ յառաջդիմել, զօրոնալ ու բարգաւաճիլ և վաճառականութեան համար ալ հանդարտութիւնը անհրաժեշտ է: Բանի մը հողիի գործած աղայական յիմարութիւնները ուրիշ արդիւնք չեն ունենար՝ այլ առեւտրական յարաբերութիւնները դժուարացնել: Ատոնց երեսէն չէ՞ որ Անատոլիի հետ մեր վաճառականութիւնը գրեթէ դադրած է բոլորովին: Հայերը չեն կրնար ճամբորդել և հետեւաբար առուտուր ընել: Ո՞վ կ'օգտուի ասկէ. պարզապէս Յոյները կամ Հրեաները: Ահա մեր յեղափոխականներուն տեսած գործը: Հայերը մինչև հիմա վաճառականութեամբ ապրեր են ու ասկէ ետքն ալ իրենց համար ուրիշ ասպարէզ չիկայ: Այս ճշմարտութիւնը չեն կրնար կոր հասկնալ:

Այս բաները կը գրեմ քեզի որպէսզի միշտ զգոյշ ըլլաս և ուղիղ ճամբէն չչեղիս: Ամենափոքրիկ անխո-

հեմութիւն մը կրնայ մեծ փորձանքներ յառաջ բերել, մանաւանդ այս միջոցիս: Վստահ եմ որ գրածիդ պէս միշտ կը շարունակես հայերէն հեռու ապրիլ: Եւրոպացիներու հետ բարեկամութիւն հաստատէ որչափ որ կ'ուզես, անկէ վնաս առաջ չիգար՝ այլ ընդհակառակը կ'օգտուիս:

Ամէնքս սիրով կը համբուրենք քեզի: Նամակներդ անպակաս ըրէ՛:

Հայրդ՝ ԳՈԶՄԱ

.....
Ը. ՆԱՄԱԿ
ԳՈԶՄԱ ԱՌ ՄԻՀՐԱՆ
Սիրելի զաւակս՝ Մինհանիկ

Վերջին նամակդ, մայիս 21 թուակիր, զոր խրէկ իրիկուն ստացայ, չափազանց յուզեց զիս: Տուած տեղեկութիւններդ այնքան անախորժ էին, որ չուզեցի կարդալ ո՛չ մօրդ և ո՛չ ալ քրոջդ:

Կը յուսայի սր Մարտիկ էֆէնտի, դոնէ քու մօտդ, աւելի խոհեմ ընթացք մը պիտի ունենար: Գինովութեան պարտքան և այդ առթիւ երգեցիկ սրճարանին մէջ տեղի ունեցած կռիւը և ոտտիկանական միջամտութիւնը ճշմարիտը շատ ցաւալի բան է: Բարեբախտաբար զինքը ճանչցող չիկայ այդտեղ և ոչ ոք գիտէ մեր փետոցուն ըլլալը: Տուած ուրիշ մանրամասնութիւններդ ալ շատ ամօթալի են: Լաւ ես ըրեր որ մերժեմ ես իրեն ընկերանալու իր գացած տեղերը:

Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ նոր նշանուած մարդ մը, իր նշանածին եղբօրը կ'առաջադիէ այդ տեսակ պտոյտներ: Ատով պարզապէս անխոհեմութեան և անխելքութեան ապացոյցը տուած կ'ըլլայ. կ'երեւայ որ դիտովութեան մէջ ըրածը թողածը չէ գիտցեր: Գոնէ իր

մոլութիւնները ծածկել գիտնար պէտք եղած տեղը: Վաճառականի մը վարկին ու համբաւին համար որքան փնտաւար են այս տեսակ ընթացքները: Եթէ գիտնայի որ տասնի բաներ պիտի պատահէին՝ զինքը կը համոզէի ժընէվէն չանցնելու. գոնէ այդ կերպով դուն չէիր տեսներ իր ընթացքը և մենք ալ չէինք խմանար:

Ամենէն աւելի ինծի վիշտ պատճառող պարագան սա եղաւ որ շաբաթ մը ժընէվ կեցեր է՝ առանց երբեք ու ե է գործով զբաղելու: Ուրեմն սո՛ւտ ըսաւ ինծի թէ այդտեղ կարեւոր գործեր ունէր կարգադրելիք: Յաւալի՛, շա՛տ ցաւալի բան:

Խորհուրդ կուտաս նշանուածքը ետ ընելու, բայց շատ դժուար բան է ատիկա, մանաւանդ որ հիմա յարաբերութիւն հաստատեցինք իր հօրը հետ որ շատ պարկեշտ ու պատուաւոր մարդ մըն է և մեծ համակրանք ցոյց կուտայ մեզի հանդէպ:

Քանի մը օր առաջ Պոլիս եկաւ և մեզի հիւր եղաւ: Շատ ուրախութիւն յայտնեց որ իր աղան մեզի պէս ընտանիքի մը մէջ պիտի մտնար:

— Հիմա յոյս ունիմ որ ձեր շնորհիւ կատարեալ մարդ պիտի ըլլայ ըսաւ:

Եւ նոյնիսկ հասկցուց որ ամուսնութենէն ետքը միտք ունի մեծկակ դրամադուլիս մը տրամադրել իր զաւկին, պայմանաւ որ ինծի հետ ընկեր ըլլայ և միասին գործենք:

Բոլոր ասոնք գեղեցիկ խորհուրդներ են, որոնցմէ հրաժարիլը քիչ մը դժուար է անշուշտ:

Ասոր համար կը խնդրեմ որ այդ եղածները մոռնաս և մանաւանդ Մարտիկ էֆ.ի մասին աննպաստ ակնարկութիւն մը չընես մօրդ կամ քրոջդ նամակ գրած ժամանակ: Երբ ու ե է մոլութիւն կամ ամօթալի արարք ծածուկ պահուի, կարելի է զայն չեղեալ համարել: Պատուաւոր զգեստի մը վրայէն երբ նոր բալ-

թօ մը հագնինք ու կոճկուինք ո՛չ ոք կրնայ կասկածիլ թէ մեր ներքին լաթերը հին են: Խնդիրը կոճակին ուշադրութիւն ընելուն վրայ է: Ինչ վաճառականներ կան, որոնք առանց դրամադուլիս ունենալու վարկով գործերնին կը դարձնեն: Բարոյականն ալ անանկ է. եթէ դրամադուլիս-բարոյական չունենայ մարդ և կամ սպառի, կրնայ ինքզինք փրկել վարկ-բարոյականով. միայն թէ վարպետութեամբ չարժեքու է:

Ահա՛ այս նկատումներով կը խնդրեմ որ Մարտիկ էֆ.ի ցաւալի միջոգէպները մոռնաս ու ալ անոնց վրայ չմտածես: Կարծեմ գրեցի քեզի որ հայրը 20-25 հազար հաստատ հարստութեան տէր մարդ մըն է և Մարտիկ էֆ.էն զոտ միայն մանչ մը և երկու ամուսնացած աղջիկ ունի:

Ամէնքս սիրով կը համբուրենք քեզի:

Հայրդ՝ ԳՈԶՄԱ

Թ. ՆԱՄԱԿ

ԳՈԶՄԱ ԱՌ ՄԻՋՐԱՆ

Սիրելի զաւակս, Միհրանիկ

ի ժրնեմ

Երկու օրէ ի վեր մեծ տագնապներու մատնուած ենք և չենք գիտեր թէ վերջերնիս ի՞նչ պիտի ըլլայ: Անշուշտ հեռագիրը ձեզի լուր բերաւ: Ուրբաթ առտու էր երբ թերթերու մէջ կարդացինք թէ Սուլթանը Օսմ. Մահմադրութիւնը վերահաստատած էր և հրաման ըրած էր որ անհրաժեշտապէս երեսփոխանական ընտրութիւններու ձեռնարկուի: Բնականաբար

ափ ի բերան մնացինք ամէնքս ալ և իսկոյն կռահեցինք որ խաղ մըն էր ասիկա, թէ և միամիտներ զըտնուեցան որոնք հաւատացին ասոր: Երէկ թերթերը դարձեալ Սահմանադրութեան հաստատման մասին նորանոր տեղեկութիւններ կը հաղորդէին, իսկ այս առտու, կիրակի, կը յայտարարեն թէ գրաքննութիւնը ջնջուած է, թէ կատարեալ ազատութիւն կը վայելենք, թէ խափիէները վերցած են և ինչ:

Այս բաները իմացուելով ժողովուրդը խանդավառուեցաւ և ցերեկէն ետքը թափօրներ կազմուեցան որոնք դրօշակներ պարզած սկսան փողոցները պտըտիլ:

Ես այդ իրարանցումները տեսնելուս պէս տուն եկայ ու ալ գուրս չեկայ:

Լրջամիտ, խոհեմ և փորձառու անձերուն կարծիքը այն է որ բոլոր ասոնք պատրաստուած խաղեր են, որպէսզի հասկցուի թէ ժողովուրդին մէջէն որոնք են որ Սահմանադրութեան կուսակից են: Դժբախտաբար շատեր այս բանը չեն հասկնար կոր, մանաւանդ մեր անխոհեմ հայերը ինքզինքնին չափազանց կը վտանգեն կոր փողոցներու մէջ ցոյցեր ընելով: Շատ կը վախնամ որ մեծ փորձանք մը կը պատրաստուի կոր ամենուս գլխուն:

Քիչ մը առաջ Մարկոս Էֆէնտին եկած էր մեզի, ինքն ալ այդ կարծիքը յայտնեց. «Սուլթանը դիտմամբ կ'ընէ կոր այս ամէնը» ըսաւ, կ'երեւայ որ պալատականները մտածեր են այս վարպետութիւնը իրենց թշնամիները երեւան հանելու համար: Շիտակը մեծ ճարպիկութիւն: Գիտես որ Մարկոս Էֆէնտին ինչ լուրջ մարդ է և որքան կատարեալ կը մտածէ ու որքան ալ հեռատես է, ինք կը խորհի որ չոնէ մենք վաճառականներս, զո՞ն չերթանք ասանկ խողի մը և ասոր համար միջոց մըն ալ մտածած է. այն է հաւատարմութեան թուղթ մը ստորագրել և պալատ մա-

տուցանել յայտնելով որ մենք Սահմանադրութիւն չենք ուզեր և թէ զո՞ն ենք հին դրութենէն: Եթէ խաղը երեւան չեյած այսպիսի թուղթ մը տանք, չա՛տ մեծ ազդեցութիւն կ'ընէ և մեզի ուրիշ աչքով կը նային:

Մարկոս Էֆէնտին ուրիշ մէկ քանի բարեկամներ ալ պիտի տեսնայ ու անոնց կարծիքը առնելէ ետքը, վաղը պիտի պատրաստենք այդ հաւատարմութեան թուղթը:

Այս բաները մանրամասնօրէն քեզի կը գրեմ, սիրելի զաւակս, որպէսզի ստոյգ գաղափար մը ունենաս մեր կացութեան մասին ու գուն ալ թերթերուն զրաւանդներէն խտուելով անխոհեմ քայլեր չառնես: Անշուշտ միշտ հեռու կը մնաս կոր այդ տեղի վտանգաւոր հայերէն. այս միջոցիս մանաւանդ խոհեմութիւնը կրկնապատկէ, որովհետեւ հոտ ալ հարկաւ յրաւաններ կան որոնք պիտի ուզեն հասկնալ թէ ո՞վ է Սահմանադրութեան համար ուրախացողը:

Ճիշդ այս տողերը գրած միջոցիս դարձեալ փողոցը աղաղակ մը փրդու: Հազառաւոր անձեր թափոր կազմած դէպի վեր կ'երթան կոր, նուագներու ընկերակցութեամբ և «կեցցէ Սահմանադրութիւն» պօռալով: Ի՞նչ յիմարութիւն, Աստուած իմ. այդ մարդիկը կ'երեւայ որ բնաւ չեն մտածեր կոր թէ քանի մը օր առաջ Սահմանադրութիւն բառը արտասանողը տքսոր կ'երթար: Սուլթան Համիտի զօրութեան վրայ ալ կարծես գաղափար չունի, Աստուած խելք տայ իրենց, Աստուած վերջեւինս բառի ընէ:

Ամենքս ալ սիրով կը համբուրենք քեզի:

Հայրդ՝ Գ.ՈՂԼԱ

Ժ. ՆԱՄԱԿ

ԳՈՋՄԱ ԱՌ ՄԻՀՐԱՆ

Սիրելի զաւակս, Մինհանիկ

ի Ժրնեկ

Անցած չաբթուան նամակէս ի վեր այնպիսի բաներ տեղի ունեցան որ առանց քու նամակիդ սպասելու դարձեալ կը գրեմ:

Նախ ըսեմ որ ասկէ առաջ գրած նամակս չեղեալ համարէ: Կաթութիւնը բոլորովին փոխուեցաւ: Մարկոս էֆէնտին խալք է ըբեր, կեցցէ Սահմանադրութիւն, կեցցէ Ազատութիւն, կեցցէ Յեղափոխութիւն: Տեսնաս ինչ խանդավառ օրերու մէջ կ'ապրինք կոր այստեղ, մեղք որ հոս չես որպէսզի մասնակից ըլլաս մեր ուրախութեան: Նորէն կը կրկնեմ, անցած չաբթու գրած նամակս պատռէ նեւէ, չըլլայ որ մէկու մը ձեռք անցնի: Ապուշի պէս Մարկոս էֆէնտին խօսքերուն հաւատացի եւ անոնց ազդեցութեան տակ յիմար բաներ գրեցի: Այդ մարդը կ'երեւայ որ պարզապէս պուստիլիս եղեր է: Արդէն վրան մեծ համարում մը չունէի՝ բայց հիմա համարումս բոլորովին վերցաւ, կը զարմանամ թէ այդ մարդը իր այս խելքով ինչպէս կ'ըցեր է գործ ընել, գրամ չահիլ: Բարեբախտաբար իր տուած խորհուրդը չի գործադրեցինք, եթէ ոչ հիմա ամէնուն քով խաղք ու խայտառակ պիտի ըլլայի ք:

Չես գիտեր չաբթուան մը միջոցին ինչե՛ր անցան: Թափեցինք խայտառակաբար վռնտուեցան, մէկ քանիսն անտուեցաւ, չատերը ծեծ կերան, մեծ մասն ալ ձգեց փոխաւ: Հապա՛ ա՛ն պալատականները որոնց անունը Երուսնիս տունելու կը վախնայինք, հազիւ կ'ըցաւ Պոլիսի հեռանալ ետեաներով: Տեսնելու է մեր

թուրք եղբայրներուն սէրը ու համակրութիւնը. հայերուն մասին:

Սահմանադրութիւնը եւ Ազատութիւնը դուք բերիք մեզի, կ'ըսեն կոր արտասուալից աչքերով:

Իրա՛ւ ալ կ'երեւայ որ մեր հերոս յեղափոխականներուն գործն է եղեր այս: Ես արդէն միշտ կ'ըսէի որ այդ մարդիկը անձնուիրաբար կ'աշխատին. այս մասին շատ անգամ նոյնիսկ կուիւ ըրած եմ Մարկոս էֆէնտինին հետ: Գիտե՞ս որ երբ 1895 ին յեղափոխականները դրամ կը հաւաքէին ես ալ երկու հարիւր ոսկի տուի, իրաւ է որ մահուան սպասնալիքով իրենք ուզած էին այդ գումարը, բայց ուրիշ հարուստներ զանուեցան որոնք սպառնադիր ընդունելով հանդերձ գրամ չտուին: Ես արդէն սկիզբէն համակիր եղած եմ յեղափոխական շարժումին: Մենք ալ մեր ժամանակին, երիտասարդ եղած ատեննիս, յեղափոխական գործերու գլուխն էինք: Կը յիշեմ որ Բերայի եկեղեցիին մէջ «չիշուի» պողացած եմ Սարգիս Պատրիարքին համար: Անգամ մըն ալ թաղականները հրաժարեցնելու համար խռովութիւն հանեցինք... որ մէկը յիշեմ:

Անշուշտ, սիրելի զաւակս, ասկէ առաջ գրած նամակներուս բուն ոգին հոսկցած ես եւ ըստ այնմ վարեալ: Ես ստիպուած էի քեզ խրատել որ այդ տեղի յեղափոխականներէն հեռու մնաս, բայց սրտանց չա՛տ գո՛հ էի որ անոնց հետ յարաբերութիւն կը մշակես: Վստահ եմ որ դուն ալ յեղափոխական եղած ես եւ ըստ երթալիդ ետքը: Միայն ինծի իմացուր որ Դաշնակցական ես թէ Հնչակեան եւ կամ երկուքը միասին: Հոս հիմա ամէն մարդ կա՛մ Դաշնակցական է եւ կա՛մ Հնչակեան: Ես ալ անոնցմէ մէկ հատին պիտի գրուիմ, բայց նախ կ'ուզեմ հասկնալ թէ ո՞րն է լաւագոյնը:

Այս ազատութիւնը բարիք մը պիտի ըլլայ հոս

գործի տեսակէտով: Հիմա ամէն մարդ ազատօրէն կրնայ կոր ուզած տեղը երթալ գալ, բան մը որ հայ-երուն արգելուած էր ասկէ առաջ: Գիտես թէ որքան տուժեցինք մեր առեւտուրին մէջ այս պատճառաւ:

Այդ տեղ «Դրօշակ» անունով յեղափոխական թերթ մը կը հրատարակուի եղեր, անպատճառ զիս բաժանորդ գրել սուր: Եթէ ուրիշ յեղափոխական թերթերու հասցէներ գիտես՝ անոնք ալ հաղորդէ ինձի: Ես հիմա միայն այդ տեսակ թերթեր կրնամ կոր կարդալ: Հին ատենը զրկուած էինք այս հաճոյքէն, հիմա գոնէ անոր տեղը լեցնենք:

Եթէ այս միջոցիս Պոլիս գտնուիս, երբեք չպիտի ձանհնաս: Ամէն օր հանդէս, ամէն օր թափօր, ամէն օր բանախօսութիւն, ճառ, միթինկ, գումարում: Մարդ իր գործին նայած չունի: Ես անգամ քսնի մը ժամ գրասենեակը կը մնամ և յետոյ փողոց կ'ելլամ: Ամբողջ քաղաքը կարծես հարսնիքի մէջ է և ամէն ժամ ուրախ լուրեր կը հասնին ամէն կողմէ: Մինչև իրիկուն թերթ կը հրատարակուի և ձեռքէ ձեռք կը յափշտակուի:

Մասնաւոր բարեւներս հաղորդէ այդ տեղի յեղափոխական ընկերներուդ և իմ կողմէս ձեռնարկն համբուրէ:

Ամէնքս սիրով կը համբուրենք քեզի:

Հայրդ՝ ԳՈՁՄԱ

Սիրելի Մարտիկ եմ. Թուրքական

ի Ռոստոքօ

Կը յուսայինք որ՝ Ձեր խոստման համեմատ՝ բացակայութիւննիդ կարճ պիտի տեւէր և այս միջոցիս պիտի կրնայիք Պոլիս գտնուիլ: Բայց ահա ամիսէն աւելի է որ մեկնեցաք և տակաւին գալու խօսք չէք ըներ ձեր վերջին նամակին մէջ:

Միւս կողմէ՝ անհաճոյ լուրեր լսեցի, որոնց որ աստիճան ճշմարիտ ըլլալը չեմ գիտեր, թէ և հաւաստի աղբիւրներէ քաղած եմ: Դուք խոստացած էիք որ այդ տեղի աղջկան խնդիրը միանգամ ընդ միշտ պիտի կարգադրէք և ամէն յարաբերութիւն պիտի խղէք հետը վերջնականապէս: Արդ, հիմա կ'իմանամ որ այս մասին ո՛չ թէ բան մը չէք ըրած՝ այլ ընդհակառակը ձեր յարաբերութիւնները այդ անպատիւ արարածին հետ, վերահաստատած էք: Այսպիսի անխոհեմ արարք մը, ճշմարիտ խօսելով, չէի սպասեր ձենէ, մանաւանդ ճիշտ ամուսնական ու հարսանեկան պատրաստութիւններու միջոցին: Ձեզի յայտնած եմ արդէն որ Մելինէի հետ ձեր ամուսնութիւնը այդ խնդրին կարգադրութենէն կախում ունի: Քանի առկախ մնայ ատիկա՝ բան մը չենք կըրնար ընել:

Կը խնդրեմ որ լրջօրէն մտածէք այս բաներուն վրայ և ըստ այնմ գործէք:

Անշուշտ ձեր ամուրիի կեանքին մէջ ներկի բան մըն է այդ տեսակ յարաբերութիւնները և ինչպէս բերանացի ալ ըսած եմ, երբեք դատապարտելի չեմ գտնար այդ տեսակ արարքները երբոր գալթակողութեան տեղի չեն տար: Բայց այս պարագային դժբախտաբար այնպէս չէ. այլեւս դուք ամուրի չէք կրնար

Նկատուիլ քանի որ մօտ ժամանակէն պիտի ամուսնանա-
նաք: Պէտք է որ այժմէն խզէք ձեր հին կապերը և
ամուսինի նոր կեանքին
պատրաստուիք: Այս խընդ-
րին մէջ մանաւանդ ծանրա-
կշիռ բան մըն ալ կայ, այն
է փոքրիկ մանչուն պաքա-
գան: Ապագային համար
շատ վտանգաւոր է այդ
տղան մօրը քով ձգելը: Ին-
չո՛ւ իբրև հայր չէք պա-
հանջեր զայն ու քովէն առ-
նէք, որպէսզի ի հօրէ և ի մօ-
րէ որբ, հօս տեղաւորենք
Փրկիչի Հիւանդանոցը և
միանգամայն ընդ միշտ խա-
լըսինք այդ փորձանքէն:

Այս կը պահանջէ թէ
ձեր շահը և թէ ամենուս
շահը:

Շատ գոհ եղայ այդ տե-
ղի առեւտրական հրապա-
րակին մասին ձեր տուած
տեղեկութիւններէն: Հոս
ալ, փա՛ռք Աստուծոյ, գոր-
ծերը լաւ են և աւելի լա-
ւանալու յոյս կայ: Մենք,
ինչպէս գիտէք, Մեծ կղզի
կը գտնուինք և շատ լաւ
ժամանակ կ'անցնենք:

Մեծ ուրախութիւն ըզ-
գացի լսելով որ Հնչակեան
կուսակցութեան անդամ
գրուեր էք: Ես ալ Դաշ-

Մ. Թռչնակեեան

նակցական արձանագրուեցայ և Միհրանիս ալ պիտի
գրեմ որ ինքն ալ ուրիշ կուսակցութեան մը արձանա
գրուի, այս կերպով ամէնքը բռնած կ'ըլլանք:

Իթիթհատի ալ անդամ գրուելու միտք ունիմ:
Պէտք է ժամանակին յարմարիլ:

Աղէկ միտքս ինկաւ: Քանի որ հիմա յեղափոխա-
կան կուսակցութեան մը անդամ էք, չէ՞ք կրնար ատ-
կէ օգուտ քաղել և սա աղջկան հետ ձեր գործը կար-
գադրել, տղան ձեռքէն առնելով ու զինքն ալ ստի-
պելով որ անմիջապէս ուրիշի հետ ամուսնանայ: Հի-
մա հոս գործ ունեցողը անոնց կը դիմէ կոր գործը
կարգադրելու համար և ամենուս ալ խօսքերնին
կ'անցնի կոր:

Այս ըսածիս վրայ լրջօրէն մտածեցէք: Կարծեմ
լաւագոյն միջոցը այդ է:

Առ այժմ ուրիշ գրելիք չունիմ: Ամէնքս սիրով
կը բարեւենք ձեզի և ձեր ազնիւ ծնողքը և անհամ-
բեր կը սպասենք ձեր վերադարձին:

Ձեր անկեղծ բարեկամը՝
ԳՍԶՄԱ. ԴԱՄԻԱՆՈՍԵԱՆ

ԺԲ. ՆԱՄԱԿ

ԳՈԶՄԱ ԱՌ ՄԻՋՐԱՆ

Սիրելի զաւակս, Միհրանիկ

ի Ժրնեկ

Կը հաստատեմ օգոստոս 8 թուակիրս: Ստացայ
քու օգոստոս 10 թուակիրդ: Զարմանալի բան որ
դուն անտարբեր ես մեր խանդավառութեան և նոյն-
խակ տեսակ մը հեզութիւն ցոյց կուտաս իմ գրած-

ներու մասին: Շատ կը ցաւիմ որ յարաբերութիւններդ այդպէս բոլորովին խզեր ես յեղափոխական հերոսներուն հետ և կը գրեմ թէ հիմա այլեւս չես կըրնար վերահաստատել զանոնք: Գոնէ ջանա՛ յեղափոխական ուրիշ կուսակցութիւններու հետ յարաբերութեան մտնելու, քանի որ այդ տեղիները, գրածիդ համեմատ, երես դարձուցած են քեզի: Կատարեալ մարդը ու է յեղափոխական կուսակցութեան մը պէտք է պատկանի. ես միշտ այս համոզումը ունեցած եմ:

Եթէ այդ մարդիկը չըլլային, տակաւին բռնակալութեան ճիրաններուն տակ պիտի չարչարուէինք ու չպիտի կրնայինք ազատօրէն մեր առեւտուրով զբաղելու: Հազիւ ամիս մըն է որ ազատութիւն ունինք և արդէն գործերը բացուիլ սկսան: Գաւառներէն վաճառականները ազատ համարձակ կուգան կ'երթան կոր, ապրանք կ'առնեն, ապրանք կը բերեն կոր:

Սիրելի զաւակս, ջանա՛ որ անպատճառ կուսակցութեան մը մէջ մտնես: Ես հիմա թուեց Գահակցական եմ և քիչ օրէն՝ ենթակոմիտէի ալ անդամ պիտի ըլլամ: «Ընկեր Գոգմա» կ'ըսեն կոր ինծի և շատ կը յարգեն կոր: «Դամիանոսեան» մականունը քիչ մը անյարմար կուգայ կոր իմ յեղափոխական հանգամանքիս, բայց ի՞նչ ընեմ, դժբախտաբար վաճառական եմ ու չեմ կրնար ֆիւմա դիւրաւ փոխել: Այսուհանդերձ վաճառականութենէ դուրս թուղթերու տակ երբեմն «Դամիանոսեան» կը ստորագրեմ կոր, բայց այդ ալ սկանջի պաղ կը հնչէ կարծեմ:

Տեսնես ի՞նչ պերճախօս մարդիկ ունինք մեր կուսակցութեան մէջ, ամէն օր միթիւնկներ կը դումարենք թողերը և հազարաւոր ժողովուրդ կուգայ մըտիկ ընելու: Անգամ մը այդ միթիւնկներէն մէկուն ես նախագահեցի և քանի մը խօսք ըրի որոնք բուն կերպով ծափահարուեցան:

Այս յեղափոխութեան մէջ ամէն բան աղէկ է, բայց ընկերվարական սկզբունքները քիչ մը գործը կ'աւրեն կոր, բայց ինչ ընենք առանց փուչի վարդ չըլլար:

Գրողդ Մելինէին հարսնիքը հաւանօրէն տեղի կ'ունենայ ամիսէ մը: Ամէն պատրաստութիւն տեսած ենք արդէն:

Կը փափաքէինք որ դուն ալ ներկայ գտնուէիր, բայց դժբախտաբար կարելի չպիտի ըլլայ, քանի որ դասերդ երեսի վրայ թողուլ չես ուզեր ու կը նախընտրես արձակուրդդ ալ այդտեղ անցնել:

Ամէնքս ալ սիրով կը համբուրենք քեզ:

Հայրդ՝ ԳՈԶՄԱ

ՆԱՄԱԿ ԱՌ ԳՈԶՄԱ ԷՖ. ԴԱՄԻԱՆՈՍԵԱՆ

«Ասորեւ կը հրահարակեմք հետեւեալ համա-
«կը իր շահեկան պարունակութեանը համար, դի-
«սել Տալով սակայն համակագրին քէ մեր Գոգմա
«ԷՖ. Դամիանոսեանը վախճանած է արդէն, ինչ-
«պես նախապէս ծանուցինք: Այս մանրամասնութիւ-
«նը կ'երեւայ քէ մուցեր է Գոգմայի պաշտօնեան»:

Ազնուաշուք Գոգմա ԷՖէնի,

Թոյլ տուէք, Նոր Տարւոյ առթիւ, որ Ձեզ ներկայացնեմ իմ խորին երախտագիտութեանս հաւատին, Ձեր այն բարձր հոգածութեան համար, որուն առարկայ ըրիք զիս հինգ երկար տարիներէ ի վեր:

Պարտականութիւնը կը ծանրանայ վրաս, այս տեսակ օրերու առթիւ, ջերմապէս աղօթել Ձեր թանկագին կեանքին ու Ձեր ազնիւ ընտանիքին երջանկութեանը համար:

Համարձակութիւնը կ'առնեմ այս առթիւ Ձեզ յիշեցնելու, շատ խոնարհաբար, այն խոստումները զոր բարութիւնը ունեցաք ինձ ընելու Ձեր քով պաշտօնավարութիւնս ստանձնած թուականին, և որոնց գործադրութիւնը անկարելի դարձան գծախտաբար կարգ մը ծանօթ պատճառներով. քանի մը տարիներէ ի վեր հրապարակիս դրամական ու առեւտրական տագնապը, Ձեր նորակառոյց խաներու ծանր ծախսերը, ու Ձեր չնորհալի դատեր, Օրիորդ Մելինէի նշանաւորը — որուն առթիւ սրտագինօրէն կը խնդակցիմ — ծանրաբեռնեցին արագօրէն Ձեր պիւտճէն ու նկատի ունենալով բոլոր այս պարագաները քաջութիւնը չպիտի ունենայի Ձեր բարեգութ ուշադրութիւնը հրաւիրելու իմ վրաս, եթէ այս պարագաներուն քով ուրիշներ չըլլային, աննախընթացօրէն հասութեաբեր. — այսպէս, ծանօթ տեղէն գտնուած հնութիւններուն վաճառումը, Ամերիկայի մէջ, անհաշուելի գումարներու փոխարէն, որոնք Ձեզի առիթը տուին Ձեր խանը շինելու, վերջերս Պոլսոյ քարափին քով կեցած Բաուրնթընի ընկզմումը, որուն վրայ Ձեր ունեցած հազար ոսկիի ապրանքը յաջողեցանք կեղծ հաշուեգրով հինգ հազար ոսկի արժեցնել. վերջապէս, Ձեր պաշտօնեայ Ատոմի մահուամբը, իր հօրմէն ժառանգած ու Ձեր քով պահ դրած հազար Օսմ. ոսկի գումարին Ձեզ սեփականացումը, որուն առթիւ նուիրական պարտականութիւն մը համարեցի, Ձեր թէլադրանքին վրայ, կեղծ երդում ընել իր մօր բացած դատին առթիւ — ահաւասիկ պարագաներ, Ազնուաշուք էֆէնտի, որոնց գումարը կը հասնի մօտ երեսուն հազար ոսկիի: Թէև այդ գումարը մեծ կարեւորութիւն մը չունենայ Ձեզ համար,

բայց ես չեմ կրնար ինքզինքոյ արգելել ուրախութիւնս յայտնելու անոր յառաջ բերումին մէջ ունեցած մասնակցութեանս համար: Կը յուսամ թէ անսահման բարութիւնը պիտի ունենաք նիւթական վիճակս բարելաւելու համար հինգ տարիներ առաջ Ձեր բրած խոստումը վերջիչելու. — ինչպէս գիտէք, նոյն թուականին յայտարարեցիք ինծի թէ դուք անուս պաշտօնեայի մը պէտք ունիք, օրական մէկ քանի ժամուան համար, Ձեր գանձումները ու մանր մօշոր յանձնարարութիւնները կատարելու, հետեւաբար չպիտի կրնայիք իմ լեզուագիտութենէս ու հաշուակալութենէս օգտուիլ, այս առթիւ երկուքուկէս Օսմ. ոսկի ամսական յատկացուցիք: Ձեր քով պաշտօնավարութենէս մէկ ամիս յետոյ Ձեր վաճառատան երեք լեզուեան թղթակցութիւնը ինձ յանձնեցիք ու չնորհակալ եմ մասնաւորօր զստահութիւնը ունեցաք Ձեր տոմարներն ալ ինձ յանձնելու, որոնց մասին ամէն ջանք ըրի, օրական տասներեք ժամ աշխատութեամբ, Ձեզի գոհ ձգելու համար: Դժբախտաբար սակայն վերոյիշեալ ծանօթ տագնապնները պատճառ եղան որ ֆիջոյը չունենաք իմ ամսականիս մասին խորհելու: Ուստի ներկայիս կուգամ խոնարհաբար խնդրելու որ այս տարի երկուքուկէս Օսմ. ոսկի ամսականս չորսի բարձրացնէք, որպէսզի մէկ ու կէս ոսկի յաւելումով ի վիճակի ըլլամ խանգարուած առողջութիւնս դարմանելու, այդ մէկ ու կէս ոսկին բժիշկի ու դեղերու յատկացնելու համար:

Կանխաւ չնորհակալութիւններով,

Ձեր անձնուէր պաշտօնեան

ԾԱՆՈԹ.— Ստորագրութիւնը զանց կ'ընենք դնել, մասնաւորօր, ինչպէս ըսինք վերը, այս նամակը ուղղուած է հանգուցեալ անձի մը:

Սիրելի զաւակս՝ Մինրանիկ

ի ժընեկ

Ստացած եմ գրած նոյեմ. 17, դեկտ. 12 և դեկտ. 28 թուակիր նամակներդ, բայց դժբախտաբար այնչափ զբաղած էի որ չկրցայ ամենուն ալ զատ զատ պատասխանել, ի փոխարէն մայրդ և Մելինէն գրեցին քեզի և անշուշտ իմաց տուին նաև որ ամիսի մը չափ բացակայ մնացի Պոլիսէն ու գաւառները պտոյտ մը ըրի թէ՛ առեւտրական գործերով և թէ՛ մասնաւոր դիտաւորութեամբ մը:

Այդ մասնաւոր դիտաւորութիւնս էր Օսմանեան Խորհրդարանի անդամ ընտրուել, սակայն չյաջողեցայ կարգ մը պատճառներով, որոնց վրայ չեմ ուզեր ծանրանալ: Սաշափը ըսեմ որ յեղափոխական կուսակցութիւնները զիս յուսախար ըրին: Եթէ անոնք ուզէին՝ կրնային տեղէ մը զիս ընտրել տալ, բայց չաշխատեցան և ասիկա պարզապէս ապերախտութիւն էր: Իրենց ամէն հանգանակութիւններուն մասնակցեցայ, ամէն թերթերուն բաժանորդ գրուեցայ, իրենցմէ մէկ քանին տունս ճաշի հրաւիրեցի, դուրսը պատահած ատենս միշտ պատուասիրեցի, իրենց գաղափարակից ձեւացայ, ճառերնին մտիկ ըրի. ծափահարեցի և այդ ամենուն փոխարէն զիս մէպուս մը ընտրելու իսկ արժանի չտեսան:

Մելինէին հարսնիքը փառաւոր կերպով կատարեցինք: Բոլոր բարեկամներն ու ազգականներն ներկայ էին, դուն միայն կը բացակայէիր: Այդ գործն ալ վերջապէս լմնեաւ, թէև ո՛չ բոլորովին ուղած իս պէս. իբրև գործի մարդ, Մարտիկ էֆէնտին շատ ճարպիկ

ու վարպետորդի է և առեւտուրի ամէն հնարքներուն տեղեակ: Դիւրաւ չխաբուիր և ինք գիտէ ուրիշները խաբելու կերպը, ինչ որ վաճառականութեան մէջ մեծ յատկութիւն մըն է: Բայց ափսոս որ ներքին կեանքը շատ կանոնաւոր չէ. կարգ մը թերութիւններ ունի որոնք կրնան անհաճոյ հետեւանքներ ունենալ: Դուն ալ արդէն նշմարած էիր այդ բանը: Բայց ես խորհեցայ որ դրամը շատ բան կը ծածկէ և յետոյ, ժամանակ անցնելով, կարգ մը մոլութիւններ վերջ կը գտնեն, ինդիրը այն է որ դրամական նեղութիւն չըլլայ:

Հիմա Մելինէին հետ զատ տուն եղած են, թէև մեր մօտերը կը բնակին. քոյրդ միշտ կուգայ կ'երթայ մեզի: Քանի մը օր առաջ նոյնիսկ շաբաթի մը չափ մնաց: Մէջերնին պզտիկ խնդիր մը ունեցած էին, ասոր համար Մելինէն մեզի եկած էր ու չէր ուզեր ամուսնոյն քով դառնալ: Մարտիկ էֆէնտին քիչ մը բարկացոտ է, մանաւանդ երբոր քիչ մը աւելի խմէ. կ'երեւայ որ մէջերնին վէճ մը ծագեր է և ինքզինք չկրնարով զսպել՝ Մելինէն ծեծեր է, բաւական ծանր կերպով:

Բարեբախտաբար խնդիրը չիմացուեցաւ և գործը անուշ տեղը կապեցինք ու համոզեցինք Մելինէն որ իր տունը վերադառնայ: Եթէ իմացուէր՝ ա'լ լրագիրներուն մէջ պիտի անցնէինք ու ամենուն բերնին ծամոց պիտի ըլլայինք: Ասանկ բաները երբոր չիմացուին, կարեւորութիւն չունին ու կը մոռցուին կ'երթան:

Ես խրատեցի Մելինէն որ ոչինչ բաները խնդիր չընէ ու էրկանը հետ աղէկ երթայ, մասնաւանդ որ այս միջոցիս իր գործերը շատ աղէկ են ու լաւ դրամ կը շահի կ'օր: Հայրն ալ, ինչպէս գրած եմ արդէն, հաստատ հարստութեան տէր է, այնպէս որ ապագային

խիստ փայլուն գիրք մը կրնայ օճենալ Մարտիկ էֆէնտին:

Այս իրողութիւնները քեզի կը գրեմ, որովհետեւ կ'ենթադրեմ որ Մելինէն իր նամակներուն մէջ դըժգոհութիւն յայտնած ըլլալու է իր ամուսնական կեանքէն: Ուստի կ'ուզեմ որ ամէն բան տեղն ի տեղօք գիտնաս եւ ըստ այնմ խրատես զինքը որ համբերող ըլլայ:

Նոր տարին կը շնորհաւորեմ եւ յաջողութիւններ կը մաղթեմ դասերուդ մէջ: Կը յուսամ որ միշտ աղէկ ու առողջ ես ու ինքզինքիդ հոգ կը տանիս:

Մեր քաղաքական կացութիւնը բաւական խառնաշփոթ է այս միջոցիս. կուսակցութիւնները իրարու դէմ պայքար կը մղեն եւ նոյնիսկ իրարու սպառնալիքներ կ'ընեն: Բայց, փա՛ռք Աստուծոյ, բռնակալութեան շրջանին մէջ չենք, թերթերը ազատօրէն կը գրեն ամէն բան եւ երթեւեկութիւնները միշտ ազատ են:

Ես դարձեալ միաք ունիմ մօտերս ներքին գաւառները երթալու գործերս ընդարձակելու համար: Պէտք է օգուտ քաղել առիթէն ու չքնանալ: Մրցումը շատ մեծ է եւ վա՛յ ետեւ մնացողին:

Բացակայութեանս միջոցին մայրդ կը գրէ քեզի ու լուր կուտայ ամենուն վրայ, ես ալ եթէ ժամանակ գտնեմ՝ կը գրեմ, բայց իմ վրառ շատ յոյս մի՛ դնէր: Ամէնքս սիրով կը համբուրենք քեզի:

Հայրդ՝ ԳՈԶՄԱ

ԺԴ. ՆԱՄԱԿ

ԳՈԶՄԱ ԱՌ ՄԻՀՐԱՆ

Սիրելի գաւակս՝ Միհրանիկ

ի Ժրնէվ

Նախ եւ առաջ ըսեմ որ ամէնքս ողջ եւ առողջ ենք, թէեւ չա՛տ մեծ տազնապ մը անցնելու վրայ ենք: Հեռագիրները անշուշտ այստեղ պատահածներուն լուրերը բերին եւ դուն ալ մտատանջութեան մէջ ըլլալու ես:

Հազիւ չաբաթ մըն էր Պոլիս վերադարձած էի, զրբ այս մարտ 31 ի դէպքը պատահեցաւ: Զատիկը քթերնուս բերնեւնուս եկաւ:

Ահա՛ պատահած դէպքերը:

Թօփ Գաբու Սէրայի որսորդ զօրքերը օտքի կ'ելլեն եւ երգում կ'ընեն կառավարութեան կարգ կանոնը խանգարողներուն ձեռքէն իշխանութիւնը առնելու եւ Շէրիաթի գործադրութիւնը պահանջելու: Յետոյ, հօճաներու առաջնորդութեամբ Այս Սօֆիայի հրապարակը կը դիմեն, ուր կը գտնուի Խորհրդարանը:

Երբ լուրը իմացուեցաւ՝ ամէնքս սարսափի մատնուեցանք: Ի՞նչ կար, ի՞նչ պիտի ըլլար: Ընդհանուր իրարանցում մը կը տիրէր ամէն կողմ: Փողոցները լեցուն զինուորներ կը տեսնուէին, առանց սպայի, որոնք դէպի Պոլիս, Այս Սօֆիայի հրապարակը կը դիմէին: Այդ զինուորներուն միացած էր նաեւ փաթթոցաւորներու անգլին բազմութիւն մը:

Այս զինուորական ապստամբութեան վրայ՝ Պոլսոյ եւ Ղալաթիոյ բոլոր խանութները եւ մեծ հաստատութիւնները գոցուեցան: Ես ալ գրասենեակը գոցեցի ու Բերա եկայ:

Յետոյ իմացանք որ Այս Սօֆիայի և Սուլթան Ահմէտի հրապարակը հաւաքուած զինուորները կարգ մը պահանջումներ ըրած են, որոնց առաջին և գլխաւորն է Շէրիաթի օրէնքին անթերի գործադրութիւնը:

Կ'ըսուի թէ խառնաշփոթութեան միջոցին քանի մը երեսփոխաններ սպաննուած են, ինչպէս նաև Դատական նախարար Նազըմ փաշա:

Երէկ առտու, զինուորական ապստամբութեան երկրորդ օրը, տակաւին հանդարտութիւնը չէր տիրած ու անընդհատ հրացանի ձայներ կը լսուէին:

Ես Բերա մնացի և հազիւ համարձակեցայ երթալ Թօքաթլեանի սրճարանը նստելու. ուր հաւաքուած էին բաւական բարեկամներ:

Զինուորները Շիտակ ճամբէն կ'անցնէին կը դառնային օդին մէջ հրացան պարպելով: Վերջապէս իմացանք որ Սուլթանը ընդունած է զինուորներուն պահանջումները և նոր դահլիճ մը կազմած Թէվֆիք փաշայի նախարարապետութեան ներքև:

Եւ սակայն յուզումը չէր հանդարտած և սարսուփելի բաներ կը պատմուէին:

Կ'ըսուէր թէ Շուրայի Իւմմէթի ու Թանինի տպարանները աւարի տրուած էին, թէ շատ մը սպաներ մեղցուած էին, ևայն, ևայն:

Այսօր բաւական խաղաղ վիճակ մը ունինք, թէև ետ դարձեալ գրասենեակ չգացի: Հրացանի անախորժ ձայները դադրեցան և կը յուսանք որ չնորհիւ Վեհափառ Սուլթանին և ձեռք առնուած միջոցներուն ամէն բան կը կարգադրուի այսօր վաղը:

Շիտակը ըսելու համար, ես զինուորներուն և փաթթոցաւորներուն կողմն եմ, ինչպէս բոլոր լուրջ ու ողջախօս մարդիկը: Մարկոս էֆէնտին ալ, որ փորձառու մարդ մըն է, կ'ըսէ թէ՝ ամէն ազգ պէտք է

աէր ըլլայ իր կրօնքին, պետութիւնը առանց Շէրիաթի չըլլար. փրկութիւնը Շէրիաթին մէջն է: Շէրիաթը արդէն սահմանադրութեան դէմ չէ եղեր, այլ ընդհակառակը բուն սահմանադրութիւնը Շէրիաթին մէջն է եղեր: Ասկէ զատ, ատանկ չըլլայ նէ՝ ի՞նչ կ'ըլլայ: Ութը ամիսէ ի վեր Սահմանադրութիւն ունեցանք Տէ ի՞նչ եղաւ: Զիս մէպուս անգամ չուզեցին ընտրել թո՛ղ առեւտուրը ազատ ըլլայ, բաւական է, Խորհրդարան, մամուլ ևլն. ի՞նչ կարեւորութիւն ունին: Արդէն յեղափոխական կուսակցութիւններն ալ համը կը փախցնէին կոր և ասանկ դաս մը պէտք էր իրենց: Ես աղէկ որ առաջին օրէն չխանդավառուեցայ և շուտով հասկցայ որ ամենուն տակը պարապ էր: Իմ ետեւէս չատ ինկան որ կուսակցութեան մը անդամ գրուիմ, բայց մերժեցի: Ուրքան խելացի վարուեք եմ: Շնորհիւ Շէրիաթին կը յուսամ որ ամէն բան կարգին կը մտնէ և քիչ մը շունչ կ'առնենք: Վեհափառ Սուլթանը շատ խելացի վարուեցաւ այսպէս նորեկու մարդիկը հեռացնելով: Պետութիւն մը խօսքով կամ Սահմանադրութեամբ չկառավարուիր, այլ ուժով, այսինքն զօրութեամբ: Երբ կառավարութիւն մը որ վտիս չկրնար ազդել, փարա չընեն: Օրինակը ահա՛ առջեւնիս է:

Այս Շէրիաթ ուղղուները կ'երեւայ որ շատ լուսաւորեալ հոճաներ են եղեր և իրենց սկզբունքները շատ յառաջդիմական: Իրենց պահանջումներն ալ, ճշմարիտ խօսելու համար, շատ օրինաւոր, շատ օգտակար, ամէնքն ալ փորձառութեան, ողջմտութեան վրայ հիմնուած:

Մէկ խօսքով, թէև այս վերջին դէպքերէն բաւական յուզում կրեցինք, բայց ի վերջոյ արդիւնքը աւելցանք ալ գոհացուց: Միայն թէ խնդիրը այն է որ նոր դէպքեր չպատահին և կարենանք մեր գործերովը

զբաղի, որովհետեւ եթէ անիշխանական վիճակը չա-
րունակէ առեւտուրը բոլորովին պիտի դադրի, արդէն
երեք օրէ ի վեր բնա՛ւ դործ մը տեսած չունինք:

Առ այժմ կեցցէ՛ Վեհափառ Սուլթանը:

Ամէնքս սիրով կը համբուրենք քեզ:

Հայրդ՝ ԳՈԶՄԱ

ՎԵՐՋ

3 Ե. Դ. ԱՐԺՈՂ ԳԻՐԲԵՐ

Դասապարտեալը եւ երագի մը գինը (Արփիարեան)
Կախաղանէն ետք (Շիսանեան)

Թամարս

Անձկութեան ժամեր Զ. Եսայեան)

Սեւ քէ ներմակ, Փաւերգուքիւն

Ուր հեքեաքներ

Ծովին աղջիկը

Թալիսման

Մանկական աշխարհ

Մայրը (Մելոյեան)

Մելիհա Նուրիէ հանքմ (Զ. Եսայեան)

Կախաղանէն ետք

Երագահան

Խօսակցութիւն Արաբերէն

» Ֆրանսերէն

» Անգլերէն

Մտուեք հին դեմքերու

2 Ե. Դ. ԱՐԺՈՂ ԳԻՐԲԵՐ

Մեկ միլիոն ոսկինոց պանֆօթը

Աղա Նազար

Հերովդիա (Կ. Ֆլօպեր)

Կենդանիներուն գործադուրը

Սիւնուր ինչո՞ւ պղտոր է

Ֆերէր

Ազատութեան շաւիղը

Հայաստանի ոսկեհանքեր

Ազգային բարերար (Օսեան)

Ալիքներ

Իզմիրլեան եւ Դուրեան

Ճեպընթաց նորածինը (Օսեան)
 Զաւալլըն, բարգւ. »
 Պատերազմ եւ խաղաղութիւն (Օսեան)
 Համբարձման վիճակ (Զիթունի)
 Պղնձէ քաղաք »
 Մանեք (Տօթ. Տաղաւարեան)
 Պատօսն խոմբալ է. Կասկեղութիւն
 Վարձուած սենեակ
 Փարոսի պահապաններ
 Ամուրիներ (Ռ. Բօնօն)
 Սերպ պատանի գինուոր
 Դասասանի օրեր
 Բերայի գիւղերներ
 Շերլօք Հօլմս, 3 պրակ
 Դիւրում մասանիքի առասպելը
 Մրշին վերքեր
 Գեղարուեստի դեր (Ե. Տեմիրճեան)
 Մեծ գիտուն մը
 Քեօր օղլուի արկածներ
 Կասակ մը (Արփիարեան)
 Կիւլիվէրի ճամբորդութիւնը
 Կասթօն Լիլի, Կասկեղութիւն
 Հեֆեսթներ (Կրիմ եղբայրներ)
 Փոքորիկը Գ. Զօհրապ
 Շարլ Լինիէ
 Առողջապահութիւն
 Ռօպեր Դուման

Ստանալու համար դիմել հետեւեալ հասցէին.—

VAHAN ZARTARIAN

18, Rue Tewfik — LE CAIRE - Egypte

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0371317

61.446